

Aquesta publicació compta amb la següent

licència de Creative Commons:

2013-2015

EL PRÀCTICUM AL GRAU DE PEDAGOGIA: MAPA,
SIMULACIÓ I IMMERSIÓ

Grup d'Innovació Docent del Practicum
de Pedagogia

PRAXIS

INFORME FINAL DEL PROJECTE D'INNOVACIÓ
DOCENT | Grup d'Innovació Docent PRAXIS

1) DADES DEL PROJECTE

Títol: PRAXIS: el Pràcticum al Grau de Pedagogia: mapa, simulació i immersió. (continuació).

PARTICIPANTS

Ruth Vilà Baños (coordinadora)

Assumpta Aneas

Núria Álvarez

Núria Rajadell

Begoña Piqué

Elena Noguera

Montse Gurrera

Dolors Millan

Mercè Alós

M.Jose Rubio

Fernanda Duprat

Esther Luna

Sandra Martínez

Oscar Jiménez

CONTEXT D'APLICACIÓ

- a. Assignatures implicades

Professionalització i Sortides Laborals

Pràctiques d'Iniciació Professional (PIP)

Pràctiques Externes (PEX)

- b. Ensenyament: pedagogia
- c. Vinculació amb l'ensenyament:

Les tres assignatures implicades formen part del Pràcticum del grau de Pedagogia vinculat plenament a l'ensenyament. Concretament:

1. Professionalització i Sortides Laborals (PSL) S'estimen uns 240 alumnes i 6 professors. És una assignatura de 1r curs, semestral, presencial i obligatòria de 6 ECTS. Pretén explorar el mapa de la professió, promoure l'autoconeixement i altres habilitats i actituds.

2. Pràctiques d'Iniciació Professional (PIP) S'estimen uns 180 alumnes i 6 professors. És una assignatura de 3r curs, semestral, presencial i obligatòria de 6 ECTS. Pretén integrar els continguts acadèmics apresos, així com altres experiències d'aprenentatge adquirides, en situacions pràctiques simulades associades a la professió de pedagog.

3. Pràctiques Externes (PEX) S'estimen uns 180 alumnes i 18 professors. És una assignatura de 4rt curs, anual, presencial i obligatòria de 18 ECTS. Pretén la immersió de l'estudiant a una organització. Comporta la realització de 225 hores de pràctiques en una organització i l'assistència als seminaris de pràctica reflexiva.

2) RESUM I DESCRIPTORS

2.1. Resum

El projecte d'innovació docent que presentem és la continuïtat del que es va atorgar el curs 2012-2013. Consta de la continuïtat en la implementació i anàlisi de la proposta d'innovació fonamentalment metodològica del Pràcticum al grau de Pedagogia, en les tres assignatures obligatòries que es troben coordinades sota una lògica de progressiva immersió en una institució de pràctiques. Així, la innovació que presentem per al present curs 2013-2014 es troba fonamentalment en la darrera assignatura de Pràctiques Externes, i alhora, dotant de coherència global en coordinació amb les altres dues assignatures.

Durant el projecte PID anterior es van engegar les *pràctiques externes*, amb una mirada transdisciplinària, opten, per una part, per la **immersió** de l'alumnat en una organització, entesa la immersió com l'exposició intensiva d'aquest, a una organització. És una perspectiva sistèmica que considera les organitzacions com a sistemes complexos i holística perquè condueix a la integració unitària i globalitzadora de tots els coneixements de la persona. Per altra part, opten per sessions de **pràctica reflexiva** entre l'alumnat i el tutor de la universitat que han de permetre la transferència de coneixement, la reflexió al voltant de la relació existent entre el saber teòric i el saber experiencial en la vida professional. El tutor de la universitat i l'alumnat es reuniran per analitzar la pràctica, i les experiències de l'escenari professional. Durant aquest curs passat es va pilotar en dos tutores el portafolis digital per a l'avaluació de competències.

La continuïtat pel proper curs ha estat d'implementar aquesta eina avaluativa a bona part del tutors. L'avaluació de les pràctiques es farà mitjançant la realització d'un portafolis digital, i implicarà l'autoavaluació de l'alumnat, la del tutor de l'organització de pràctiques, així com la del tutor de la universitat. També ens proposem, la sistematització i millora de les sessions de pràctica reflexiva, quant a la proposta temàtica relacionada amb els blocs de contingut i articulades al voltant de les diverses competències, tot donat continuïtat a les millores realitzades en el projecte d'innovació docent anterior.

L'equip de coordinació del pràcticum i l'equip docent de l'assignatura de Pràctiques Externes ens proposem sistematitzar aquestes experiències i avaluar-les tot analitzant el seu potencial en l'alumnat pel desenvolupament de les competències que es plantegen en el pràcticum. També considerem fonamental donar continuïtat a les coordinacions de tot el conjunt del pràcticum implicant les altres dues assignatures: *professionalització i sortides laborals i pràctiques d'iniciació professional*. Donada la necessitat i valoracions rebudes entre els tres equips docents, pensem que s'ha de seguir apostant per aquesta via. En aquest sentit, l'aplicació de l'avaluació de competències transversals mitjançant el portafolis digital que aquest curs ho pilotarem a molts més grups de Pràctiques Externes, tenim la intencionalitat que en un futur sigui un recurs que acompanyi l'estudiantat en les tres assignatures.

Finalment, consolidar la missió de constituir-nos com agents de transferència de coneixement.

Actualment amb la programació d'una sèrie d'activitats institucionals que representaran l'inici d'una nova visió del Pràcticum de la Facultat de Pedagogia de la Universitat de Barcelona ho hem iniciat, però cal avançar més en aquesta direcció. És així com adquireix el sentit principal de seguir contribuint al ple desenvolupament com a persones, ciutadans i professionals dels nostres estudiants i a la millora de la competitivitat de les nostres empreses en un nou país més cohesionat, just i sostenible dins d'un món global i orientat al coneixement i la revalorització dels valors humans més fonamentals.

2.2. Descriptors

Línies d'innovació amb les que es poden vincular els objectius:

- Aprenentatge en entorns virtuals
- Portafolis digitals
- Aprenentatge professionalitzador
- Competències transversals
- Pràcticum
- Avaluació
- Equip docent
- Metodologies actives per l'aprenentatge
- PBL, Casos i Simulacions

- Paraules clau (màxim 5): pràcticum, pràctica reflexiva, transferència, portafolis digital, avaluació.

3) MANCANCES DETECTADES

SITUACIÓ INICIAL

Característiques de l'alumnat implicat:

L'alumnat implicat són els estudiants del grau de Pedagogia. Des de que s'inicien en el mapa de la professió del pedagog/a en l'assignatura de primer curs *professionalització i sortides laborals (PSL)*, passant per la simulació de les pràctiques al tercer curs a *pràctiques d'iniciació professional (PIP)*, fins que al darrer curs fan immersió a una organització de pràctiques a les

pràctiques externes (PEX).

El pedagog és un professional de l'educació, polivalent, que pot actuar en diferents àmbits en els quals, directament o indirectament, es doni el fet educatiu/formatiu. La seva formació el capacita fonamentalment per al desenvolupament de les següents funcions:

- Interpretar els canvis i tendències que introdueix la societat de la informació en la realitat educativa/formativa
- Dissenyar, implementar i avaluar, programes, projectes, recursos educatius/formatius, adequats a les característiques de les persones, grups i organitzacions, en diferents contextos.
- Gestionar programes, projectes i recursos pedagògics
- Crear serveis i recursos educatius/formatius adequats als col·lectius, incloent les Tecnologies de la Informació.
- Investigar i ser crític en la recerca actual
- Actuar com a consultor en educació/formació.

L'acció del pedagog es caracteritza per:

- Intervenir en diferents tipus de col·lectius (infants, joves, gent gran, col·lectius específics, en risc social, persones aturades, formació població activa...)
- Desenvolupar-se en organitzacions diverses (tercer sector, empreses, museus, consultories, ajuntaments, Generalitat, centres cívics....)
- Especialitzar-se en temàtiques concretes (entorns digitals d'aprenentatge, mediació, orientació i inserció professional, dinamització cultural, ètica professional...)

Els agents implicats són:

- El propi alumnat
- Tutors de l'organització, professionals que guien el procés d'integració a l'organització
- Tutors de la universitat, professors de l'ensenyament que acompanyen el procés d'aprenentatge
- Equip de coordinació de les pràctiques que posa a disposició els recursos necessaris per aconseguir l'objectiu de les pràctiques

En acabar les Pràctiques Externes, l'alumnat ha de disposar de:

1. Món i la cultura de la professió.
2. Marcs de referència cognitius que els permetin comprendre els esdeveniments i fenòmens que es donen en la realitat professional.
3. Experiències formatives noves i diferents de les lectives d'aula.
4. Identitat individual professional i col·lectiva
5. Recursos per accedir a l'ocupació i a l'autoocupació.

La Universitat de Barcelona té una xarxa d'organitzacions de pràctiques col·laboradores representatives de la diversa tipologia on el pedagog pot exercir la seva activitat professional. En determinats casos, és possible que l'alumnat reconegui la seva experiència professional o proposi un centre de pràctiques. Igualment hi ha la possibilitat de realitzar pràctiques

internacionals, ja sigui en el marc dels programes europeus o altres programes internacionals.

Mancances detectades:

- **M mancança de coordinació entre els tres equips docents.** La coordinació entre els tres equips docents és indispensable per oferir un ensenyament de qualitat, i per tant, millorar els aprenentatges de l'alumnat. Estem especialment satisfets amb les innovacions iniciades el curs passat respecte la coordinació dels tres equips docents i la coordinació del pràcticum. Però encara queda camí per recórrer, tal com es va poder avaluar en les conclusions del PID anterior.
- **Mancances vers els continguts del pràcticum de Pràctiques Externes.** Els continguts del practicum es treballen en profunditat en les Sessions de Pràctica reflexiva, SPR. El curs 2012 – 2013 disposàvem d'un material elaborat col.laborativament per facilitar el desenvolupament de cada sessió. Aquest material s'estructurava amb un contingut concret per cada sessió. Ens proposem continuar aquesta línia de treball i aportar més coherència i consistència en la relació dels continguts amb les Sessions de Pràctica Reflexiva.
- **M mancança en l'avaluació de competències.** Durant el curs passat, es va iniciar en el marc d'un projecte de recerca (REDICE IP:Assumpta Aneas) una primera aproximació a l'avaluació de les competències de l'alumnat de PEX des de la perspectiva dels tres agents implicats (professorat UB, tutor centre de pràctiques i alumnat). Fou una primera experiència que cal millorar i vincular més amb les evidències d'aprenentatge. Des del projecte PID anterior, també es va pilotar en dos comunitats de pràctica reflexiva el portafolis digital per a l'avaluació de l'alumnat. Els resultats d'aquest pilotatge ens obren nous interrogants per generalitzar-ho a la totalitat d'alumnat, des de primer curs fins al final, conservant i ampliant la mateixa carpeta d'aprenentatges (portafolis digital) fins i tot, més enllà de la Universitat, com a repositori d'evidències per presentar les seves competències a possibles llocs de treball per la seva inserció professional en un futur molt proper.
- **M mancances vers l'ocupabilitat dels estudiants en finalitzar el grau: la transferència de coneixement com a factor d'ocupabilitat.** En moments de crisi, i donades les característiques del Pràcticum, es detecten també mancances en el treball de l'equip vers l'ocupabilitat de l'alumnat en acabar el grau. El contacte privilegiat amb centres de pràctiques de qualitat pot oferir un ampli ventall de possibilitats a explorar per acompanyar a l'alumnat en aquesta transició. Estem satisfetes del treball iniciat el curs passat en el marc del PID anterior, quant als seminaris de pràctica reflexiva adreçats a la projecció professional dels estudiants, que ens anima a seguir fent camí.

ANTECEDENTS

a. Antecedents relacionats amb la proposta

El projecte d'innovació docent que presentem és la continuïtat del que es va atorgar el curs 2012-2013. Durant el projecte PID anterior es van engegar les *pràctiques externes*, que amb una mirada transdisciplinària, opten, per una part, per la **immersió** de l'alumnat en una organització,

entesa la immersió com l'exposició intensiva d'aquest, a una organització i es va pilotar en dos tutors el portafolis digital per a l'avaluació de competències.

A continuació fem esment d'alguns resultats obtinguts en el projecte PID anterior i que ens animen a donar continuïtat i avançar més en les innovacions iniciades.

La coordinació entre tres equips docents, fonamental per la qualitat del Pràcticum.

La constitució dels tres equips docents a PSL, PIP i PEX ha suposat que cada equip docent s'ha estat reunint en diverses ocasions i s'han organitzat les modificacions pertinents després de l'experiència de l'any passat.

La coordinació entre els tres equips docents és el motor indispensable per poder donar resposta als 4 objectius generals. Estem especialment satisfets amb la coordinació dels tres equips docents i la coordinació del pràcticum, constituint-nos com a grup d'innovació docent per valorar les innovacions i la coordinació entre les accions en cada assignatura pel desenvolupament de les competències transversals. Concretament, s'han organitzat, desenvolupat i avaluat les *II Jornades de construir el Pràcticum*, el 26 de novembre de 2012 i les *III Jornades de construir el Pràcticum*, realitzades el 19 de juny de 2013. Des de les Jornades del Pràcticum es van recollir les diferents inquietuds dels equips docents implicats.

Aquestes jornades responen a objectius diversos, però especialment són un element fonamental pel quart objectiu general referent a seguir dotant de coherència les tres assignatures dintre del projecte innovador del pràcticum del grau de pedagogia i afavorir la transferència de resultats.

Les Pràctiques Externes, una experiència d'aprenentatge pre - professionalitzadora.

En el primer any d'implementació de les PEX s'ha pogut implementar diverses accions en resposta a l'objectiu tercer. Pel que fa a l'objectiu 3.1, s'ha desenvolupat una nova aproximació metodològica mitjançant la immersió a l'organització i sessions de pràctica reflexiva entre l'alumnat i el tutor de la universitat. Això ha permès la transdisciplinarietat i la transferència de coneixement, la reflexió al voltant de la relació existent entre el saber teòric i el saber experiencial en la vida professional. Per assolir aquest objectiu es va dur a terme una acció formativa específica pels tutors sobre la metodologia de pràctica reflexiva el 4 de desembre de 2012 a la sala de juntes de Pedagogia.

Aquesta formació va estar molt ben valorada per part dels tutors. El 83% manifesten que "el programa de la sessió formativa ha incrementat els seus coneixements sobre la pràctica reflexiva". El 100% van assenyalar que "va ser una situació formativa agradable i còmoda". El 83% creu que "la sessió permetrà millorar la qualitat de la seva participació com a tutor/a de les Pràctiques Externes del grau de Pedagogia". Tots van estar en general satisfets amb la sessió formativa.

Per altra banda, també s'ha avançat en la creació dels materials per l'alumnat en les sessions de pràctica reflexiva segons la proposta temàtica relacionada amb els blocs de contingut i articulades al voltant de les diverses competències, per part de l'equip docent de PEX. Tot i que es valora la necessitat de la seva millora i actualització per proper curs 2013-2014.

Des de l'avaluació de la innovació, hem pogut constatar que l'alumnat valora molt positivament la totalitat d'indicadors que es qüestionen. El que més valora l'alumnat és la relació i acompanyament que fa el tutor de la UB i la qualitat del professional de l'organització de pràctiques. L'alumnat valora en menor grau, encara que amb puntuacions elevades, l'apartat del projecte d'inserció en el portafolis i els materials i recursos utilitzats en els seminaris de pràctica reflexiva, tal com s'evidencia en la taula 2. Però cal destacar que totes les puntuacions estarien per sobre del decil 7, i per tat sobre un notable.

Per altra banda, el professorat de la Universitat valora en major mesura la relació amb la coordinació, l'equip docent i els seminaris de pràctica reflexiva. Potser cal repensar la coordinació amb la resta d'assignatures del Pràcticum i els recursos dels seminaris de pràctica reflexiva. En aquest últim element, el tutor de la Universitat coincideix amb l'opinió de l'alumnat. Les respostes d'alumnat i tutor de la universitat correlacionen de forma moderada i positiva pel que fa als resultats obtinguts mitjançant els seminaris de pràctica reflexiva.

Finalment, les valoracions dels tutors dels centres de pràctiques són més baixes en general. No destaca cap element especialment. El menys valorat, sense massa diferència és la relació amb el tutor de la UB.

L'avaluació de competències de l'alumnat a les PEX des de la perspectiva de tots els agents implicats.

Alumnat, tutor universitat i tutor del centre de pràctiques coincideixen en valoracions força positives del rendiment acadèmic de l'alumnat en l'assignatura de Pràctiques Externes. Concretament, la mitjana general de la nota de l'autoavaluació del propi alumnat és de 8.64, molt similar al que professorat Universitat i tutor del centre de pràctiques proposen de notes mitjanes, 8,69 i 8,49 respectivament.

A PEX, les competències són nombroses, en destaquem la selecció següent per la seva major vinculació amb les innovacions proposades en aquest projecte:

Per desenvolupar aquest tipus de competències més experiencials proposem la immersió en una institució de pràctiques on viure aquesta experiència, tal com es relata a la segona fase del projecte i donant resposta al tercer objectiu i els seus específics. Acompanyant aquesta immersió, el tutor de la universitat dinamitza sessions de pràctica reflexiva on es promou el desenvolupament d'aquelles competències més lligades a l'autoanàlisi i l'anàlisi en profunditat de la institució de pràctiques.

Anteriorment s'ha esmentat que l'activitat reflexiva i dialògica desenvolupada en els SPR es consideraven les idònies per a l'aplicació de gran part de les competències transversals del pla docent així com d'algunes de les específiques. A continuació es presenten els resultats obtinguts de l'anàlisi de la visió de l'alumnat, del tutor de la universitat i del tutor de l'organització de pràctiques sobre el grau d'aplicació i compliment en l'alumne d'aquelles competències transversals i específiques que s'han treballat des dels SPR.

També s'analitza la visió del tutor de la universitat sobre la forma en què s'han treballat aquestes competències (explícitament i formalment o bé, implícitament i informalment) i l'espai en el qual s'han pogut evidenciar, distingint entre el seminari de pràctica reflexiva, el portafolis, la

tutorització individual amb l'alumne o en la supervisió del centre de pràctiques.

Les valoracions que fan els diferents agents de les competències transversals que l'alumnat ha adquirit al finalitzar el procés són força coincidents. Segons el professorat universitari, la competència del compromís ètic té una mitjana d'acompliment en l'alumnat en general bastant alta cap a l'autonomia, encara que l'opinió del tutor de centre és una mica més baixa. Segons el 60 % del professorat universitari aquesta competència s'ha treballat de forma explícita, i l'ha pogut constatar majoritàriament a través del seminari de pràctica reflexiva (39%), el portafolis (31%) i la tutorització individual de l'alumne (22%). La competència aprendre i ser responsable s'ha treballat de forma explícita (63%), i s'ha pogut constatar en tots els nivells plantejats, amb un nivell d'aplicació alt, coincidint amb l'alumnat i els tutors de centre. Treballar en equip també és una competència que el 78 % del professorat treballa de forma explícita, i que el 42% s'ha constatat en les sessions de pràctica reflexiva, el 30 % en el portafolis i el 21%, en la supervisió del centre de pràctiques. Des les tres perspectives aquesta competència ha tingut alts nivells d'aplicabilitat. Cal destacar que en la creativitat i iniciativa el tutor del centre de pràctiques destaca en major mesura l'autonomia de l'alumnat en aquesta competència. De manera semblant a les anteriors, s'ha treballat de forma explícita (64%), constatant-la al portafolis (40%), els seminaris de pràctica reflexiva (30%) i en la tutorització de l'alumne (20%). La competència amb menors nivells d'aplicabilitat percebuda és la sostenibilitat. Segons el 81% del professorat universitari s'ha treballat de forma explícita, representa una de les temàtiques de la pràctica reflexiva. El 45% manifesta haver identificat entre les evidències del portafolis. Alumnat i tutors coincideixen a assenyalar la poca autonomia de l'alumnat en aquesta competència. La competència de saber comunicar s'ha treballat de forma explícita (68%) i s'ha constatat bàsicament a través del portafolis (45%) i les sessions de pràctica reflexiva (40%). De nou, els tres agents coincideixen. Aplicar el coneixement pedagògic també de forma explícita (70%), des del portafolis (61%). Els nivells d'autonomia de l'alumnat en aquesta competència són alts, especialment des de la perspectiva del tutor del centre de pràctiques. L'autoconeixement per al desenvolupament personal i professional també s'ha treballat formalment (82%), constatant majoritàriament al portafolis (56%), amb alts nivells d'autonomia, especialment des de la perspectiva de l'alumnat. La consciència complexa es treballa de forma explícita (67%), i s'evidencia en el portafolis (46%) i en els seminaris de pràctica reflexiva (37%). Segons els tres col·lectius el nivell d'autonomia de l'alumnat en aquesta competència és moderat, especialment segons el professorat universitari. Finalment, la resolució de problemes educatius des d'una perspectiva multicultural i complexa es desenvolupa formalment per part del 81% dels docents i s'ha pogut constatar en el portafolis (47%) i en els seminaris de pràctica reflexiva (35%). El nivell d'autonomia percebut és moderat / baix, especialment segons l'opinió dels tutors de centre.

Quant a les competències específiques, com les transversals, es treballen explícitament i s'evidencien majoritàriament a través del portafolis i les sessions de pràctica reflexiva. A diferència de les transversals, aquestes competències són percebudes amb un menor grau d'autonomia per part dels tutors dels centres de pràctiques i de la universitat. Concretament, la competència operar amb dades i informació educativa es treballa de forma explícita (62%), i es constata bàsicament a través del portafolis (67%). L'alumnat percep un major grau d'autonomia de què perceben els seus tutors tant a la universitat com al centre de pràctiques. El 75 % dels tutors treballen de forma explícita la competència dinamitzar grups i relacions educatives, constatant-la bàsicament en el portafolis (59%). L'alumnat té una percepció de major autonomia en relació a l'opinió dels seus tutors. Fer anàlisi educatiu es desenvolupa formalment (82%), i es constata per part d'aquests, mitjançant el portafolis (61%) i les sessions de pràctica reflexiva (27%). Es reflecteix una percepció de major autonomia per part de l'alumnat

comparat amb els tutors. Finalment, atendre la diversitat és desenvolupada explícitament (86%): el 53% dels tutors universitaris ho constaten des del portafolis i el 27% des de les sessions de pràctica reflexiva. De nou, l'alumnat despenja.

L'alumnat té un perfil diferencial amb una percepció d'acompliment competencial més elevada, respecte a la visió dels seus tutors en les competències específiques analitzades.

Les experiències pilot proposades per a la seva generalització en el proper curs.

En l'assignatura de PEX s'ha pilotat el portafolis digital en l'avaluació i algunes experiències d'Aprenentatge-Servei (APS). Pel que fa a l'objectiu 3.2, s'ha aplicat en dos grups (21 alumnes), a mode de prova pilot, el sistema d'avaluació innovador basat en el portafolis digital. Específicament per les dues tutores de PEX que han protagonitzat l'aplicació pilot del Portafolis digital, es va fer la formació inicial del seu alumnat el dimarts 2 d'octubre d'11h a 14h a l'aula d'informàtica 3-4 de l'edifici Migdia. A l'alumnat se li va fer lliurament del certificat per aquesta formació complementària.

Entre els alumnes participants, la gran majoria coneixia l'avaluació per portafolis, tot i que només el 30% havia utilitzat abans la plataforma de portafolis digital de la UB. Tot i que des de l'avaluació inicial el 55% pensaven que no era bona idea utilitzar aquesta eina a les PEX, les seves opinions van millorar al final del procés. De fet, gran part de les barreres que assenyalava l'alumnat tenien a veure amb la feina que suposa el coneixement d'un nou sistema.

L'alumnat a l'inici de curs, va estar satisfet amb la formació sobre portafolis digital, per la qual cosa apostem per seguir formant en aquesta modalitat presencial, tot i que el 80% opinen que és necessària una segona acció formativa a mig curs. Pensem que una formació presencial inicial és bàsica (la majoria de l'alumnat manifesten que és útil) i es pot combinar amb els materials de suport digital que es promouen des de la Universitat, de cara al futur. De fet, el 100% dels alumnes enquestats manifesten la necessitat d'un manual d'ús del portafolis digital (durant en curs passat no en teníem i en l'actualitat ja s'han editat).

En finalitzar el curs, l'alumnat li ha sabut trobar més utilitat al portafolis, argumentant aspectes com que "... a diferència del tradicional, no s'ha d'encuadernar ni imprimir", "és més econòmic", "més novedós", "no ocupa lloc", "estalvia tinta i paper", "és més fàcil de guardar", "pots linkar algunes coses que llavors pots ensenyar a la presentació", "tot guardat en una mateixa pàgina sense necessitat de tenir-ho al disc dur de l'ordinador", "possibilitat d'adjuntar arxius multimedia com vídeos, fotografies, gràfics, etc."...

El 70% ha manifestat haver tingut dificultats durant el procés, i en detallen bàsicament dificultats tècniques per manca de tenir un manual i de que s'oblidin coses de la formació inicial. Altres valoracions d'algun alumne suggereixen que s'apliqui a tots els grups.

Per altra banda, en una altra comunitat de pràctica reflexiva, una tutora ha sensibilitzat l'alumnat en la metodologia de l'APS, en les sessions inicials de presentació de les PEX. Fruit d'aquesta sensibilització, tres alumnes s'han engrescat a utilitzar aquesta metodologia en les seves pràctiques externes i la seva experiència ha estat valorada positivament.

Tant des de la perspectiva de les tutores implicades, com per part de l'alumnat les valoracions han estat positives i ens anima a generalitzar la iniciativa del portafolis digital a la majoria de l'estudiantat pel proper curs 2013-2014. De moment, en les PEX i en un futur immediat a la resta d'assignatures del Pràcticum, tal com es recull en les conclusions de les III Jornades del Pràcticum del mes de juny (Coordinació del Pràcticum, 2013a). En aquestes jornades, es van desenvolupar accions de formació inicial i sensibilització sobre el portafolis digital i l'Aprenentatge i Servei (APS) a tot l'equip d'innovació docent dels tres equips docents i la coordinació, tot presentant els resultats de l'avaluació de les aplicacions pilot.

4) OBJECTIUS

Objectiu general 1. Donar continuïtat a la proposta innovadora en les *pràctiques externes*, amb els següents objectius específics:

- 1.1 Sistematitzar els continguts i recursos de les **sessions de pràctica reflexiva**, que han de permetre la **transdisciplinarietat** i la transferència de coneixement, la reflexió al voltant de la relació existent entre el saber teòric i els saber experiencial en la vida professional, en el marc de **les PEX**. El tutor de la universitat i l'alumnat es reuniran per analitzar la pràctica, i les experiències de l'escenari professional. Les sessions de pràctica reflexiva seguiran una proposta temàtica diferent relacionada amb els blocs de contingut i articulades al voltant de les diverses competències.
- 1.2 Aplicar **en més grups**, el sistema d'avaluació innovador basat en el **portafolis digital**. El plantejament és l'avaluació de competències del pràcticum. Un cop avaluada l'experiència, podem proposar de normalitzar el seu ús a totes les assignatures del pràcticum, en un futur.

Objectiu general 2. Seguir dotant de coherència les tres assignatures dintre del **projecte innovador del pràcticum del grau de pedagogia**. Amb els següents objectius específics:

- 2.1 Donar continuïtat a les **Jornades de reflexió conjunta dels tres equips docents i la coordinació** del Pràcticum: *construint el pràcticum* que tindrien la seva IV edició.
- 2.2 **Avaluar** les accions innovadores en el marc del desenvolupament de competències en l'alumnat.
- 2.3 Difondre les accions innovadores a la Universitat de Barcelona, mitjançant la sistematització dels **materials i recursos docents**, segons les possibilitats de transferència.

Objectiu general 3. Afavorir la **transferència de coneixement** de la Universitat en relació als centres de pràctiques que participen del Pràcticum

- 3.1 Constituir el pràcticum amb el rol mediador entre la Facultat, les organitzacions i la societat.
- 3.2 Generar agents de transferència mitjançant la informació i traspàs de coneixement

generat a la Universitat cap a les organitzacions; i les organitzacions aportarien escenaris de formació, desenvolupament i qualificació, praxis i vivències de la societat i el món professional, oportunitats d'ocupació pels estudiants, socis i aliats en projectes, programes i escenaris de recerca.

5) DESENVOLUPAMENT DE L'ACTUACIÓ

El pla de treball previst és en tres fases: una fase inicial preparatòria, una d'implementació i una d'avaluació de les innovacions. Concretament, aquestes fases es desenvoluparan de la següent manera:

FASE 1: Preparació de la innovació.

Aquesta fase és fonamental per la preparació inicial de les innovacions previstes a les PEX, com a nivell de coherència del Pràcticum en general. Concretament, en aquest primer moment, es portaran a terme les següents accions:

- Constitució dels tres equips docents a PSL, PIP i PEX.
- Coordinació dels tres equips docents i la coordinació del pràcticum, constituint-nos com a grup d'innovació docent que ens anirem reunint al llarg del any per valorar les innovacions i la coordinació entre les accions en cada assignatura pel desenvolupament de les competències transversals.
- Formació inicial i de seguiment sobre portafolis digital per a l'alumnat de PEX. Aquesta metodologia pot tenir com a referents els següents elements, ja validats per altres docents (Rodríguez Illera, Rubio i Quintana, 2010):
  - o Formació i suport continuat
  - o Ús del feedback a través del portafolis
  - o Llibertat de l'alumnat per dissenyar el portafolis

Sensibilització i formació sobre el portafolis digital als tres equips docents del Pràcticum i a la coordinació. Aquesta formació es va tramitar per l'ICE amb els següents continguts per l'equip docent de les tres assignatures del Pràcticum:

Programa de l'activitat 10 de desembre.

Objectius:

- Aprendre el funcionament de Carpeta Digital com a docent
- conèixer les funcions de Carpeta Digital per l'estudiant
- Conèixer l'ús de Carpeta Digital pel seguiment dels estudiants de Pràctiques Externes del grau de Pedagogia.

CONTINGUTS

- Aspectes generals de Carpeta Digital
- Gestió docent de la informació pel grup: calendari, portafoli del docent, tasques i avisos.
- Gestió del seguiment de l'estudiant: retro-alimentació, assignació de qualificacions i indicadors de l'estat dels portafolis.
- Funcions d'interès específiques de l'estudiant: edició i organització del portafolis i enviament del portafolis al docent i al tutor del centre.

METODOLOGIA

La sessió tindrà un format de taller amb explicacions demostratives. Els dubtes podran ser resoltos durant i al final de la sessió.

- Específicament a PEX, relacionar les SPR amb els continguts de les PEX (veure pla docent). Revisar l'esborrany de material de suport per l'alumnat i professorat-tutor de la Universitat, proposat per la coordinació del pràcticum. Familiarització amb la metodologia dels seminaris reflexius i concreció final dels materials a criteri de l'equip docent.
- Disseny del sistema d'avaluació: identificació d'activitats d'avaluació autèntiques segons les especificitats de les innovacions metodològiques i avaluatives que es plantegen, i també per a la coordinació entre les mateixes i la seva implicació en l'aprenentatge de l'estudiantat.

FASE 2: Implementació de les propostes d'innovació a PEX.

Aquesta fase, és la que té una major presència en la temporalització de la innovació i suposa essencialment la implementació de les propostes innovadores. A nivell general, implica diverses reunions de coordinació del grup d'innovació docent per tal de fer el seguiment de les innovacions i avaluar formativament les experiències, per tal d'anar introduint modificacions o adequacions si són pertinents.

A PEX, específicament en aquesta segona fase es portaran a terme les següents accions, al llarg dels mesos de novembre a maig de 2014:

- Sistematització i avaluació formativa dels materials utilitzats per l'alumnat en les sessions de pràctica reflexiva segons una nova proposta temàtica relacionada més ajustada als blocs de contingut i articulades al voltant de les diverses competències, sistematitzat en 7 sessions. Aquesta sistematització es va programar com a acció formativa del ICE amb el següent programa: **Programa de l'activitat del 27 de novembre:**

13h Sessió formativa: "*Els continguts de les Sessions de Pràctica Reflexiva (SPR)*" a càrrec de Dolors Millan Guasch

- L'organització com a sistema complex
- Dimensió estratègica
- Dimensió operativa
- Dimensió de suport
- Altres

14h Pausa dinar

15h Tallers de millora dels materials de suport per les SPR

- Gestionant les nostres emocions
- Recursos i serveis
- Integració a l'organització.
- Treballant en equip. Relació amb companys i companyes
- Relació amb usuaris/ alumnat/ clients
- Treballant en equip. Treballant amb altres professionals
- Comunicació interna i externa
- Aprenent a fer i aprenent a resoldre problemes
- Diversitat a l'organització

- Sostenibilitat i qualitat
- Dilemes ètics
- Innovació i transferència. Oportunitats de futur
- Projecte de desenvolupament personal
- Projecte d'inserció professional

- Aplicar el sistema d'avaluació innovador basat en el portafolis digital en bona part de l'alumnat.
- A mig curs, aproximadament al desembre de 2013 es farà una segona sessió formativa de resolució de dubtes sobre el portafolis digital a l'estudiantat (tal com es va fer el curs passat amb els grups pilot).
- Avaluació formativa de les experiències innovadores, per tal d'afavorir les modificacions pertinents durant la seva implementació.

FASE 3: Avaluació final de les innovacions.

Aquesta fase recull l'avaluació final de les innovacions que es nodreix d'alguns elements de les avaluacions formatives efectuades al llarg de la implementació de les innovacions. Aquesta avaluació final pren especial rellevància al finalitzar el procés, tot sistematitzant l'anàlisi de les informacions recollides sobre l'impacte de les accions innovadores en l'aprenentatge de l'estudiantat, i específicament en el desenvolupament de competències. Els agents implicats en aquesta avaluació final és variada, considerant la riquesa de la confluència dels diferents punts de vista: equip de coordinació del pràcticum, equips docents de les assignatures, alumnat, i tutors de les institucions de pràctiques.

Concretament, pretenem avaluar les innovacions metodològiques i avaluatives; els materials i recursos per l'alumnat, els materials i recursos, i la coherència i coordinació en un projecte integrat com és el pràcticum de pedagogia.

Per avaluar aquests elements comptem amb algunes propostes que en la fase inicial s'acabaran de concretar com són:

- Qüestionaris a l'alumnat sobre la satisfacció amb les eines metodològiques i/o d'avaluació.
- Informe de cada professor de l'equip docent sobre la seva satisfacció, viabilitat i propostes de millora o canvi.
- Recull de les dades sobre les competències recollides per cada docent i posta en comú amb tot l'equip.
- Qüestionaris als tutors de les institucions de pràctiques sobre la seva valoració dels materials i els aprenentatges de l'estudiant en pràctiques.
- Valoracions de l'equip de coordinació del pràcticum sistematitzades de les diverses reunions del grup d'innovació docent.

6) AVALUACIÓ, RESULTATS I INTERPRETACIÓ

6.1. Avaluació

L'avaluació prevista recull en general, la millora dels processos d'ensenyament – aprenentatge, i concretament en el desenvolupament de les competències en l'alumnat. A PEX, les competències són nombroses, en destaquem la selecció següent a mode d'exemple, per la seva major vinculació amb la metodologia de pràctica reflexiva:

- Compromís ètic (capacitat crítica i autocrítica. Capacitat de mostrar actituds coherents amb les concepcions ètiques i ideològiques).
- Capacitat d'aprenentatge i responsabilitat (capacitat d'anàlisi, de síntesis, de visions globals i d'aplicació dels coneixements a la pràctica. Capacitat de prendre decisions i d'adaptació a noves situacions).
- Capacitat d'adaptació i aplicació del coneixement pedagògic en diferents contextos educatius i formatius.
- Desenvolupament d'una actitud innovadora en el processos educatius, formatius i professionals.
- Capacitat d'adaptació al canvi en la societat del coneixement
- Disseny, desenvolupament i avaluació de programes educatius i formatius per al desenvolupament personal, professional, social i cultural
- Disseny i aplicació d'estratègies didàctiques en diversos contextos educatius i formatius.
- Comprensió i valoració de situacions socials, culturals, econòmiques i polítiques per innovar i transformar en àmbits educatius i formatius.
- Disseny, desenvolupament i assessorament i avaluació de programes, projectes, accions i productes adaptats a la formació a les organitzacions.
- Coneixement i comprensió dels processos d'ensenyament – aprenentatge i la seva incidència en la formació integral.

L'avaluació tal com l'entendem, està present de forma formativa en la totalitat de les fases del projecte, tot i que en la darrera fase pren rellevància l'avaluació final.

Indicadors d'avaluació

Segons els objectius que ens plantegem, tenim els següents indicadors d'avaluació:

Sistematitzar els continguts i recursos de les sessions de pràctica reflexiva.

Indicadors d'avaluació:

- Resultats de l'avaluació formativa que acompanya la implementació del programa en el proper curs acadèmic.
- Valoracions dels materials utilitzats, per part de l'equip docent i l'alumnat.

- Grau de satisfacció dels estudiants
- Avaluació dels estudiants segons la consecució de les competències de l'assignatura.

Aplicar en més grups, el sistema d'avaluació innovador basat en el portafolis digital.

Indicadors d'avaluació:

- Valoració sobre la utilitat de l'eina, satisfacció de l'alumnat.
- Satisfacció i opinió del professorat en relació a l'impacte del projecte en la seva docència i en relació a la viabilitat de la metodologia proposada dins del context i realitat docent i institucional de la universitat.
- Opinió dels tutors de les organitzacions de pràctica sobre el portafolis digital de l'alumnat.
- Valoració dels portafolis digitals dels estudiants com a evidències de les competències assolides. Reflexió del procés d'aprenentatge, amb indicacions donades que incloguin processos utilitzats autònoms en la realització de les activitats, grau en el que es consideren assolits els objectius i evidències que els demostrin.
- Valoracions de les accions innovadores des de les reunions del grup d'innovació docent amb els diversos equips docents i la coordinació del pràcticum.

Seguir dotant de coherència les tres assignatures dintre del projecte innovador del pràcticum del grau de pedagogia.

Indicadors d'avaluació:

- Valoracions del professorat en les jornades de coordinació entre els tres equips docents i la coordinació.
- Grau de satisfacció dels estudiants respecte la coherència que perceben en el seu procés al Pràcticum.

Afavorir la transferència de coneixement de la Universitat en relació als centres de pràctiques que participen del Pràcticum.

Indicadors d'avaluació:

- Valoracions de les institucions de pràctiques sobre el rol mediador entre la Facultat, les organitzacions i la societat.
- Valoracions dels tutors de la Universitat sobre les aportacions de les organitzacions de pràctiques quant a escenaris de formació, desenvolupament i qualificació, praxis i vivències de la societat i el món professional, oportunitats d'ocupació pels estudiants, socis i aliats en projectes, programes i escenaris de recerca, etc.
- Valoracions dels estudiants sobre els centres de pràctiques com a escenaris de formació,

desenvolupament i qualificació, praxis i vivències de la societat i el món professional, oportunitats d'ocupació, etc.

6.2. Resultats i interpretació

6.2.1 El portafolis digital

El portafolis es va implementar en l'assignatura de Pràctiques Externes del grau de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, cursada de forma obligatòria en l'últim any de carrera. Prèviament es va realitzar una sessió formativa sobre el funcionament de la plataforma tant per al professorat com per a l'alumnat

L'assignatura Pràctiques Externes dura un any acadèmic, de manera que l'alumnat va poder disposar de tot aquest temps per desenvolupar la seva portafolis, el qual va ser revisat de forma continuada pel professorat. Per al disseny del mateix se'ls va suggerir als estudiants algunes pautes, com el tipus de seccions que havia de contenir el portafolis relacionades amb els indicadors d'avaluació, però la resta de decisions van ser lliurement preses per l'alumnat. La investigació es va abordar mitjançant una metodologia d'enquesta (amb qüestionari), de tall quantitatiu i descriptiva per la seva finalitat (Torrado, 2004).

En el procediment de la investigació l'alumnat va contestar el qüestionari a l'inici de curs (després de la sessió formativa del portafolis) i al finalitzar el mateix (un cop acabada l'assignatura i desenvolupats els portafolis), amb la intenció d'observar possibles canvis en el alumnat després de la implementació del portafolis en l'assignatura.

L'anàlisi de les dades es va realitzar mitjançant el paquet SPSS versió 18, aplicant estadístics descriptius i proves de contrast per a la comparació de grups: t de student, correlació de Pearson, Chi quadrat.

La població la van formar 170 estudiants que durant el curs 2013-2014 cursaven l'assignatura de Pràctiques Externes. La mostra va ser de 91 estudiants que van respondre el qüestionari a l'inici de l'assignatura i 50 estudiants que van respondre a l'inici i al final. Aquests últims formen part dels 91 inicials, havent 41 alumnes que no van respondre al finalitzar el curs. El càlcul mostrat es va realitzar a posteriori considerant un nivell de confiança del 95,5% per a poblacions finites ($p < 0,05$) el que suposa un marge d'error de $\pm 0,061$.

La mostra es va caracteritzar per estar formada principalment de dones (90%) d'una edat mitjana de 23 anys, de les que treballen més de la meitat (58%). El 76% havia usat portafolis tradicionals en altres assignatures i el 40% havia fet servir la plataforma Carpeta Digital prèviament. El 60% considerava adequat l'ús del portafolis electrònic a les Pràctiques Externes. L'instrument de recollida de dades en l'inici del curs va ser un qüestionari aplicat de forma online. Aquest instrument es va mostrar fiable, segons les dades llançades pel coeficient alfa de Cronbach, i el formen quatre dimensions, per a les quals es van dissenyar ítems específics:

- Competències digitals autopercebudes per l'alumnat basades en l'ús de diferents eines TIC (Alpha = 0,809, 11 ítems).

- Adequació de la formació inicial rebuda sobre el portafolis electrònic i la seva apreciació en l'assignatura (Alpha = 0.914, 9 ítems)
- Ús del portafolis electrònic en relació a les seves diferents seccions i funcionalitats (Alpha = 0646, 6 ítems)
- Actitud cap a les TIC de l'alumnat (escala adaptada de l'escala "Relacions establertes amb la tecnologia" de Rubio i Escofet, 2013) (Alpha = 0902, 17 articles)

En l'aplicació al final de curs, també de forma on-line, es van recollir les respostes a les dues dimensions següents (aquelles sobre les que es pretenia observar algun canvi després de la implementació del portafolis electrònic):

- Ús del portafolis electrònic (de les seves diferents seccions) (Alpha = 0646, 6 ítems)
- Actitud cap a les TIC de l'alumnat (Alpha = 0809, 17 articles)

A continuació es presenten els principals resultats obtinguts, atenent als objectius de l'estudi: les competències digitals dels participants, la formació inicial rebuda a la plataforma del portafolis electrònic i la seva apreciació en les Pràctiques Externes, l'ús del portafolis abans i després de la experiència i les actituds cap a les TIC dels estudiants a l'inici i al final de l'experiència.

Els participants es perceben competents en general, en aspectes digitals. La puntuació mitjana del grup és de 44.75 sobre 55 (s = 5.5). Si concretem l'anàlisi, veiem que hi ha certs aspectes que destaquen per sobre d'altres. A la taula 1 s'identifica que els participants se senten més competents en telefonia mòbil i ordinadors i menys en videoconsols, comerç o jocs online. És a dir, es fa un ús particularment prominent en el camp de la comunicació i l'estudi.

¿Cómo eres de competente en relación a las siguientes aplicaciones TIC?	Media	Desviación típica
[Ordenador]	4,54	,54
[Buscadores]	4,48	,56
[Blogs]	3,90	,68
[Wikis]	3,82	,80
[Redes sociales]	4,495	,766
[Lectura online]	4,26	,71
[Juegos online]	3,54	1,07
[Comercio online]	3,42	1,16
[Teléfono móvil]	4,62	,68
[MP3 / MP4]	4,43	,87
[Videoconsolas]	3,24	1,22

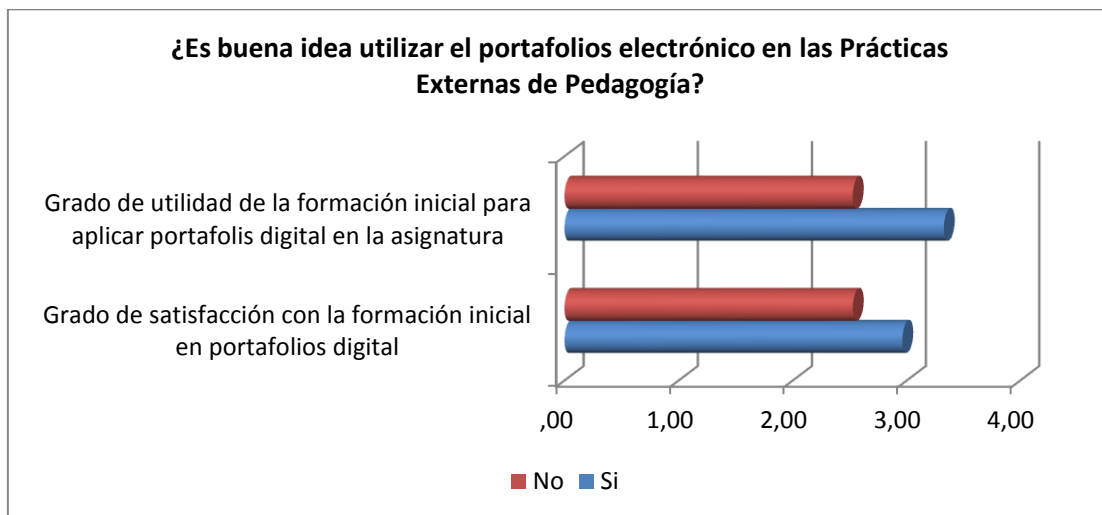
Taula 1: Competències autopercebudes de l'alumnat en TIC

Malgrat les altes competències, el 71% dels estudiants creuen que el portafolis electrònic millorarà encara més les seves competències digitals.

En l'inici del curs, els estudiants es van formar a la plataforma Carpeta Digital de la Universitat de Barcelona i se'ls va qüestionar sobre el grau de satisfacció en la formació inicial rebuda.

Els estudiants van presentar en aquest moment certa insatisfacció amb la formació inicial rebuda (mitjana de 2.78 / 5 i S = 1,02). Destaca que el 81% creu que una sola sessió de formació inicial no és suficient. Finalment, els estudiants destaquen una utilitat moderada a aquesta formació inicial: el grau d'utilitat de la formació inicial en l'ús de la plataforma obté moderades puntuacions (mitjana de 5.3 i s = 1,15).

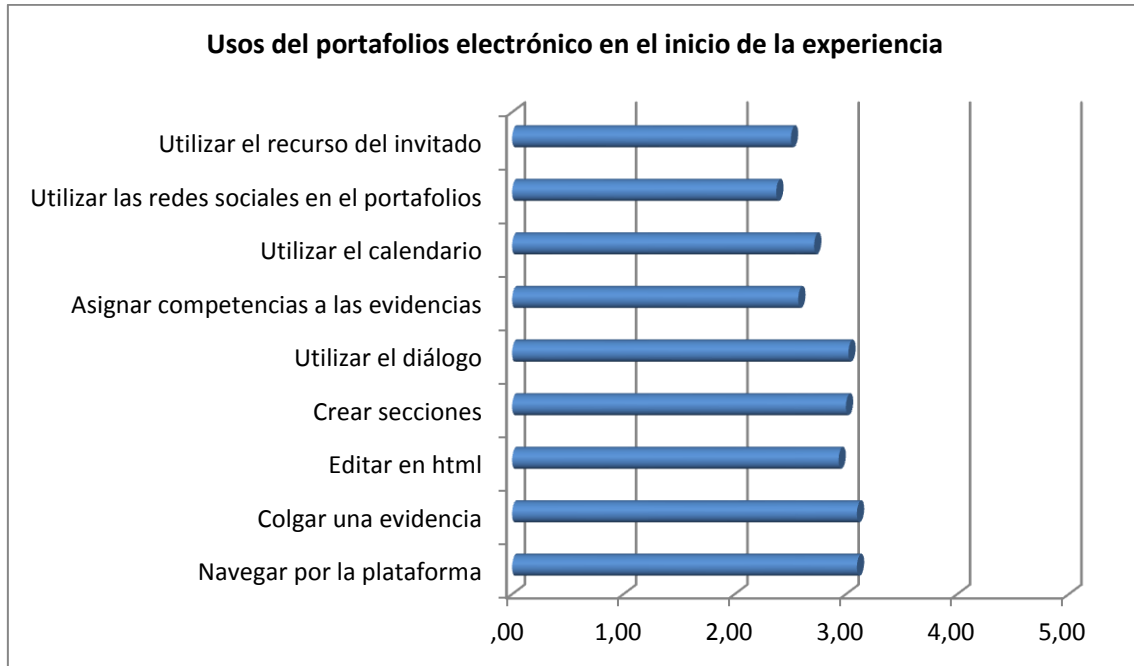
El 57% dels estudiants pensen que és una bona idea aplicar un portafolis electrònic en l'assignatura de Pràctiques Externes. Els plantejaments inicials respecte al portafolis ofereixen diferències estadísticament significatives respecte a la satisfacció amb la formació inicial rebuda, així com el grau d'utilitat de la mateixa, tal com es representa gràficament.

Gràfic 1: Acord amb la inclusió del portafolis electrònic en les Pràctiques Externes

L'alumnat que pensa que és una bona idea incloure un portafolis electrònic en l'assignatura està més satisfet amb la formació inicial rebuda ($p = 0,046$) i considera més útil la formació inicial a la plataforma Carpeta Digital ($p = 0,001$), respecte a la proporció d'alumnat que pensa que no és bona idea l'ús del portafolis electrònic en aquesta assignatura del grau de Pedagogia.

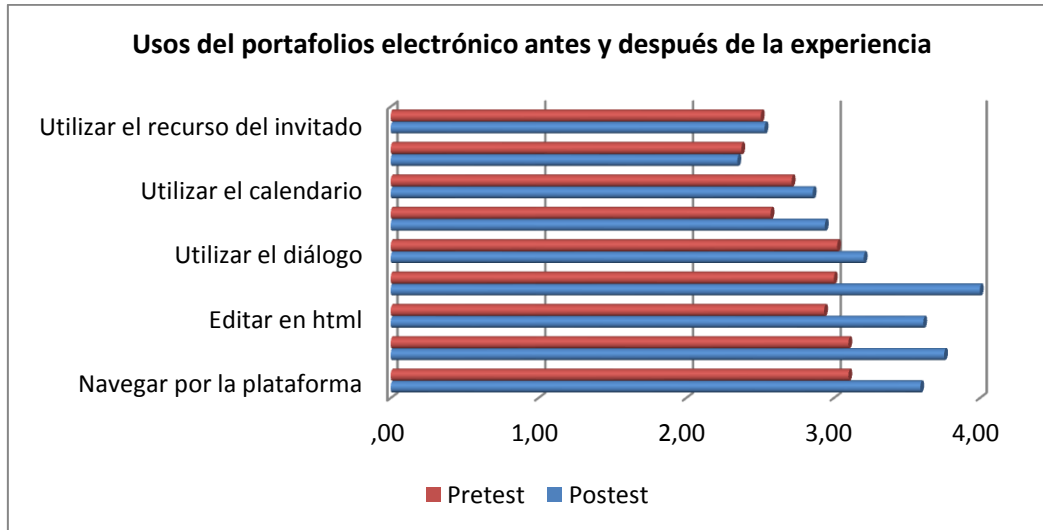
En iniciar el curs, els usos del portafolis electrònic són simples. Tal com es resumeix a la taula, les característiques de la secció PLE són percebudes com a més difícils d'usar (xarxa social, el calendari, el convidat), juntament amb l'assignació de competències.

Gràfic 2: Usos del portafolios electrònic per part dels estudiants al inici del curs

Els estudiants que tenen experiències prèvies en l'ús de la plataforma manifesten més facilitat en l'ús de les diferents funcions en l'inici de curs ($p = 0,001$). Els estudiants que pensen que és una bona idea utilitzar el portafolios electrònic també tenen més facilitat d'ús de la plataforma en els seus inicis de l'assignatura ($p = 0,001$).

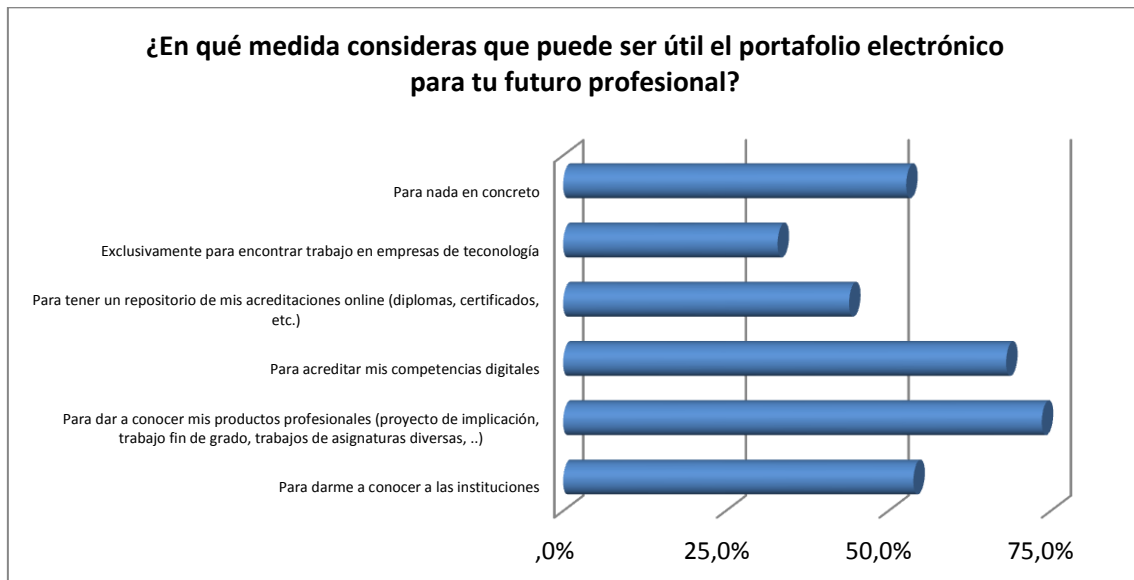
De nou l'experiència sembla millorar els usos de l'e-portfolio, de tal manera que en finalitzar el curs la mitjana d'usos augmenta significativament ($p = 0.019$). En el següent gràfic es pot apreciar com les opcions més bàsiques de la plataforma són les que més evidencien el canvi, encara que algunes opcions més avançades també augmenten, com ara l'assignació de competències a les evidències del portafoli. Les opcions del PLE s'usen en menor mesura al finalitzar el curs (probablement per no haver estat potenciades pel tractament didàctic de l'assignatura) i les opcions que augmenten en major mesura són aquelles que més s'han utilitzat en l'assignatura de Pràctiques Externes, escenari de l'experiència.

Gràfic 3: Usos del portafolis electrònic per part dels estudiants a l'inici i al final del curs

En el Pràcticum és important conèixer l'opinió sobre la prospecció professional que pot promoure la plataforma Carpeta Digital. En aquest sentit, en l'inici de l'experiència el 56% dels estudiants pensa que pot ser útil per trobar feina, sense que hi hagi un augment estadísticament significatiu en finalitzar el curs.

Concretament, en el gràfic següent s'identifiquen els elements que els alumnes assenyalen en la capacitat de prospecció professional de la Carpeta Digital. Fan èmfasi especialment en la seva utilitat per donar a conèixer els productes professionals i les seves competències.

Gràfic 4: Utilitat percebuda del portafolis electrònic pel futur professional de l'alumnat

L'actitud cap a les TIC de les i els estudiants participants en general, és també moderada

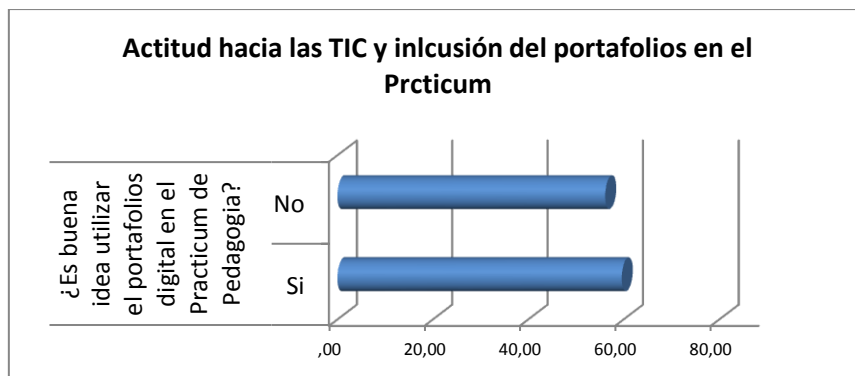
(mitjana de 58 sobre una puntuació teòrica de 85).

A la taula es presenten les puntuacions mitjanes i les desviacions en cada un dels ítems de l'escala d'actituds cap a les TIC. Aquells aspectes en els quals l'alumnat ha manifestat actituds més desfavorables cap a les TIC tenen relació amb la manca d'interès, aplicacions per a la vida diària, els joves semblen no veure-li aplicació social a les TIC, ni tampoc són crítics amb les posicions de poder. Entre els aspectes en els quals els participants han estat més favorables destaca el gust d'internet i l'interès en no quedar desfasat.

Escala de Actitudes hacia las TIC	Media	S
1. Las nuevas tecnologías e Internet son una imposición de los grupos dominantes	2,74	0,98
2. Las TIC aportan mejoras a la sociedad que no se podrían conseguir por otros medios.	3,47	0,94
3. Internet permite organizar los colectivos socialmente desfavorecidos.	2,81	0,89
4. Internet es un mecanismo más de control sobre las personas por parte de los Estados y grupos dominantes.	2,40	0,96
5. El ordenador y las nuevas tecnologías son para mí una gran ayuda.	4,01	0,81
6. Para mí es importante el uso de los recursos tecnológicos	3,90	0,88
7. Me gusta trabajar con el ordenador.	4,02	0,86
8. Me gusta utilizar Internet	4,23	0,86
9. Me gustan las redes sociales	3,81	1,03
10. Si no aprendo a usar las TIC me quedaré desfasado / a.	4,04	0,92
11. Es complicado utilizar las TIC, no me compensa el esfuerzo.	4,07	0,93
12. Me interesa todo lo relacionado con las TIC	3,03	0,94
13. Me siento más informado usando TIC	3,57	0,87
14. Me siento cómodo usando las TIC	3,74	0,89
15. Me gusta estar al día en cuanto a TIC	3,29	0,96
16. Las TIC mejoran mi vida	3,14	0,88
17. Me aburren las TIC	3,89	0,99

Taula 2: Puntuacions de l'alumnat en els ítems de l'Escala d'actitud vers les TIC

Aquell alumnat amb actituds més favorables cap a les TIC té un perfil que presenta diferències estadísticament significatives pel que fa a la seva actitud inicial cap al portafolis electrònic i les seves oportunitats en l'assignatura. Concretament, els estudiants amb millor actitud cap a les TIC consideren en una lleugera major mesura que és una bona idea utilitzar el portafolis electrònic a les Pràctiques Externes ($p = 0,012$).

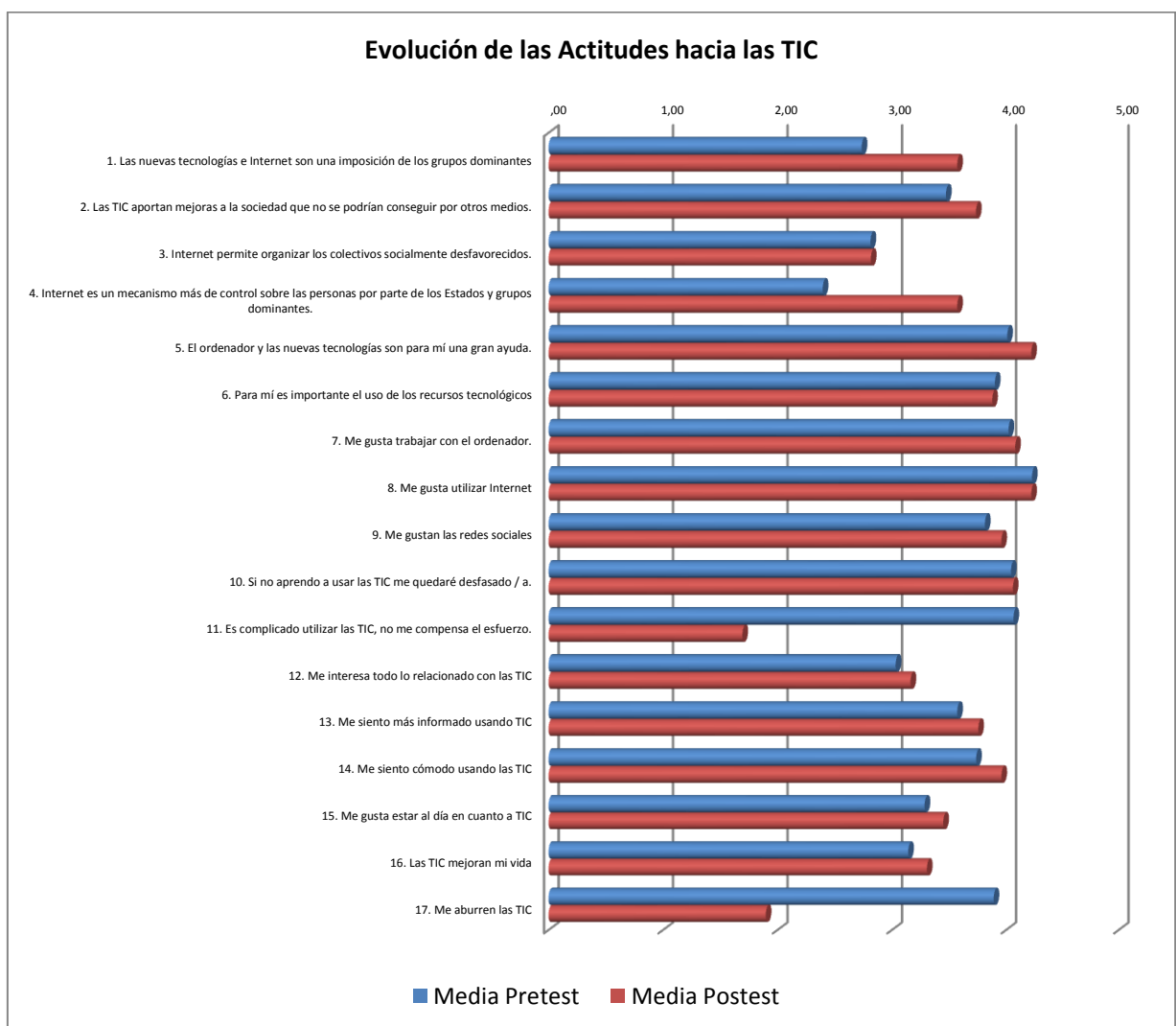
Gràfic 5: Relació entre l'actitud vers les TIC i l'acord amb la inclusió del portafolis electrònic en les PEX

D'altra banda, els estudiants amb millor actitud cap a les TIC també tenen una major actitud inicial cap al portafolis electrònic ($p = 0,001$), i finalment els estudiants amb més competències

digitals autopercebudes són els que estan tenint la millor actitud cap a les TIC ($p = 0,000$). Les dues variables correlacionen de forma estadísticament significativa amb el total obtingut en l'escala d'actituds cap a les TIC.

En acabar l'experiència amb el portafolis electrònic en l'assignatura de Pràctiques Externes, els participants que van respondre al qüestionari posen en evidència que les seves actituds cap a les TIC milloren. Concretament, s'obtenen puntuacions superiors en l'escala en finalitzar el curs, les quals són estadísticament significatives ($p = 0.000$): des d'una mitjana de 57.99 inicial ($s = 6.74$) fins a una mitjana final de 59.35 ($s = 6.51$).

En el gràfic següent es poden apreciar concretament en quins aspectes hi ha una major evolució en l'actitud de les i els participants. Concretament destaca que després de cursar l'assignatura les TIC avorreixen menys, són menys complicades i s'és més crític amb el poder i les TIC, apreciament també les aportacions socials de les mateixes.

Gràfic 6: Actitud vers les TIC a l'inici i al final de l'experiència amb el portafolis electrònic

6.2.2 Avaluació de les competències a les Pràctiques Externes

En el curs 2013-2014 s'ha aplicat un qüestionari d'aplicació en línia que comprenia les 28 competències del grau de Pedagogia, incloent les competències transversals i específiques de la titulació (Taula 3). En un disseny pre-posttest, s'ha aplicat el mateix qüestionari a l'inici i al final de l'experiència de pràctiques, que suposen un total de 18 ECTS; amb 225h d'immersió en una organització de pràctiques i 75 h de treball tutelat en seminaris de pràctica reflexiva (Vilà i Aneas, 2013) i de tutories individualitzades.

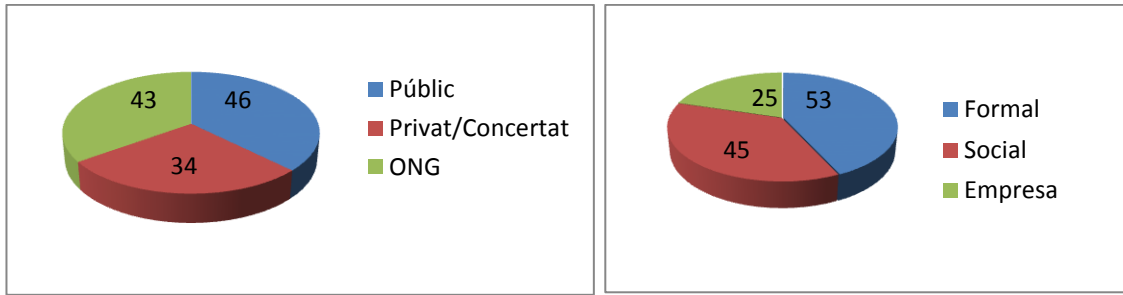
Competencias transversales	Competencias específicas
1. Compromiso ético	13. Transmitir el conocimiento educativo a diferentes audiencias..
2. Aprender y ser responsable	14. Diagnosticar necesidades pedagógicas y realizar evaluaciones educativas
3. Trabajar en equipo	15. Operar con datos e información educativa.
4. Creatividad e iniciativa	16. Dinamizar grupos y relaciones educativas
5. Sostenibilidad	17. Diseñar, desarrollar y evaluar programas.
6. Comunicar	18. Diseñar y aplicar estrategias didácticas en diversos contextos educativos y formativos.
7. Aplicar el conocimiento pedagógico.	19. Comprender los procesos de enseñanza-aprendizaje.
8. Auto conocimiento para el desarrollo personal y profesional	20. Investigar en educación
9. Conciencia compleja.	21. Análisis educativa
10. Resolución de problemas educativos desde una perspectiva multicultural y compleja	22. Atender a la diversidad
11. Actitud innovadora	23. Mediar y asesorar
12. Adaptación al cambio en la sociedad del conocimiento.	24. Diseño, desarrollo, asesoramiento y evaluación de programas, proyectos, acciones y productos adaptados a la formación en las organizaciones.
	25. Análisis, diseño, gestión, uso y evaluación de tecnologías de la información y la comunicación en los entornos asociados a los procesos educativos y formativos, virtuales o no, incluida la creación de recursos multimodales y multialfabéticos.
	26. Gestionar y dirigir.
	27. Formar a formadores

Taula 3. Relació de competències transversals i específiques de les Pràctiques externes del grau de Pedagogia

La població ha estat de 200 alumnes, amb una mostra final de 160 que han participat complimentant un qüestionari online respecte la seva apreciació sobre el nivell d'autonomia en que s'havien aplicat les competències del grau (transversals i específiques) en les Pràctiques Externes. Els criteris de valoració respecte a les preguntes foren una escala d'1 a 6 segons un rang d'autonomia basada en els de nivells de qualificació segons l'EQF.

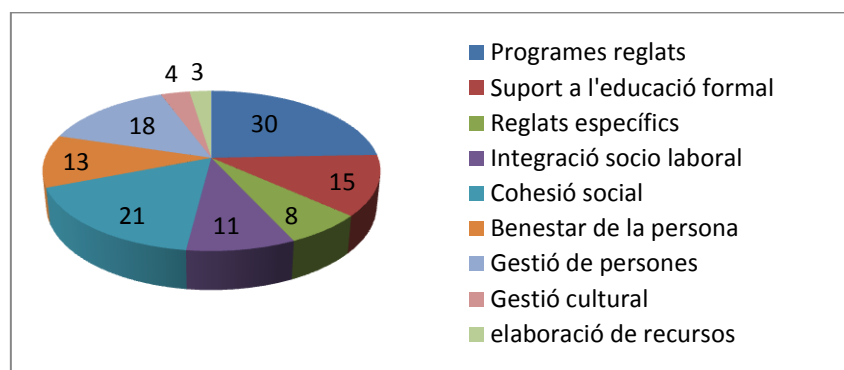
Els centres de pràctiques on l'alumnat ha desenvolupat les seves pràctiques tenen titularitat pública, concertada o privada o formen part d'organitzacions no governamentals. Des de la coordinació del Pràcticum identifiquem tres àmbits generals de les organitzacions, tal com resumim al gràfic 7.

Gràfic 7. Percentatges distribució titularitat i àmbits.

En el gràfic 8 resumim les diferents funcions que caracteritzen les organitzacions de pràctiques.

Gràfic 8. Percentatges distribució funcions

L'instrument va comptar com a categories la relació d'indicadors dels 3 nivells superiors de qualificació del Marc Europeu de les Qualificacions (Comunitats Europees, 2009), ja que es pretenia relacionar els exercicis professionals de l'alumnat amb el seu nivell de qualificació. Aquests indicadors consideren l'autonomia, el grau de complexitat i formalització de la tasca, entre altres elements. També consideren el grau d'integració i aplicació dels coneixements teoricopràctics requerits per a la seva resolució. De tal manera es pretenia obtenir informació sobre si el grau de competència aplicada per l'alumnat en les seves pràctiques externes corresponia al nivell de grau, post grau o pregrau universitari.

En el curs 2013-2014, 141 alumnes (població d'aquest estudi) del Grau de Pedagogia van participar en l'assignatura de les Pràctiques Externes; sent la mostra de 125 estudiants. S'ha aplicat un qüestionari online sobre l'apreciació del Grau d'aplicació de les competències professionals prescrites en l'assignatura de Pràctiques externes del grau de Pedagogia, en el moment inicial de les pràctiques i en el moment de finalització de les mateixes. A la Taula 4 resumim les especificacions del mateix.

Nº ítems		
CUESTIONARIO	INDICADORES	
<i>Cuestionario de competencias inicial</i>	Preguntas de identificación	4
	Identificación de las competencias (escala)	27
<i>Cuestionario de competencias y valoraciones finales</i>	Preguntas de identificación	4
	Valoración de las prácticas externas (ítems escalares)	14
	Autoevaluación	2
	Identificación de las competencias (escala)	27

Taula 4. Taula d'especificacions dels qüestionaris inicial i final

Després de successives revisions per experts, usuaris i aplicacions pilot van permetre la validació definitiva pel que fa al contingut i comprensivitat. Respecte a la seva dimensió psicomètrica, cal esmentar que l'escala va obtenir un coeficient alfa de Cronbach de fiabilitat, de 0'909 en la seva aplicació pretets: i alfa de 0.915 a posttest. Les dades obtingudes en l'estudi per enquesta han estat analitzats estadísticament utilitzant el paquet SPSS 17.0. Les anàlisis efectuades són de tipus descriptiu amb contrastos t de Student per a dades independents i per a mostres relacionades.

A l'inici de les Pràctiques Externes l'alumnat participant havia una percepció moderadament alta sobre les seves competències transversals. Pel que fa a les competències específiques, les valoracions també eren moderadament altes encara que lleugerament inferiors a les transversals, tal com es pot apreciar a la taula 5.

Entre les competències destaquen el treball en equip i aprendre a ser responsable com aquelles competències amb major grau d'autonomia i desenvolupament. Les dues transversals. A l'extrem contrari, destaquen les competències gestionar i dirigir, formar formadors, investigar en educació, anàlisi, disseny, gestió, ús i avaluació de tecnologies de la informació i la comunicació en els entorns associats als processos educatius i formatius, virtuals o no, inclosa la creació de recursos multimodals i multialfabètics, i intervenir i assessorar. Totes elles tècniques o específiques i destaquen per ser aquelles que l'alumnat percep amb menor grau de desenvolupament i autonomia. A continuació, la sostenibilitat és la següent menys valorada i en aquest cas, transversal.

COMPETENCIAS TRANSVERSALES AL INICIO DE LAS PRÁCTICAS	Media sobre 6	Desviación típica
1. Compromiso ético Aprender y ser responsable	4,38	1,00
2. Aprender y ser responsable	5,24	0,80
3. Trabajar en equipo	5,38	0,74
4. Creatividad e iniciativa	4,58	1,07
5. Sostenibilidad	3,83	1,18
6. Comunicar	4,86	,93
7. Aplicar el conocimiento pedagógico.	4,54	1,09
8. Auto conocimiento para el desarrollo personal y profesional	5,00	0,86
9. Conciencia compleja.	4,54	1,04
10. Resolución de problemas educativos desde una perspectiva multicultural y compleja	4,16	0,97
11. Actitud innovadora	4,13	1,09

COMPETENCIAS TRANSVERSALES AL INICIO DE LAS PRÁCTICAS	Media sobre 6	Desviación típica
1. Compromiso ético Aprender y ser responsable	4,38	1,00
2. Aprender y ser responsable	5,24	0,80
3. Trabajar en equipo	5,38	0,74
4. Creatividad e iniciativa	4,58	1,07
5. Sostenibilidad	3,83	1,18
6. Comunicar	4,86	,93
7. Aplicar el conocimiento pedagógico.	4,54	1,09
8. Auto conocimiento para el desarrollo personal y profesional	5,00	0,86
12. Adaptación al cambio en la sociedad del conocimiento.	4,51	1,11
COMPETENCIAS ESPECÍFICAS AL INICIO DE LAS PRÁCTICAS	Media sobre 6	Desviación típica
13. Transmitir el conocimiento educativo a diferentes audiencias.	4,51	1,10
14. Diagnosticar necesidades pedagógicas y realizar evaluaciones educativas.	4,22	1,15
15. Operar con datos e información educativa.	4,24	1,16
16. Dinamizar grupos y relaciones educativas	4,35	1,16
17. Diseñar, desarrollar y evaluar programas.	4,10	1,14
18. Diseñar y aplicar estrategias didácticas en diversos contextos educativos y formativos.	4,40	1,04
19. Comprender los procesos de enseñanza-aprendizaje.	4,37	1,00
20. Investigar en educación	3,71	1,13
21. Análisis educativa	4,20	1,07
22. Atender a la diversidad	4,25	1,23
23. Mediar y asesorar	3,82	1,28
24. Diseño, desarrollo, asesoramiento y evaluación de programas, proyectos, acciones y productos adaptados a la formación en las organizaciones.	3,73	1,11
25. Análisis, diseño, gestión, uso y evaluación de tecnologías de la información y la comunicación en los entornos asociados a los procesos educativos y formativos, virtuales o no, incluida la creación de recursos multimodales y multialfabéticos.	3,77	1,24
26. Gestionar y dirigir.	3,59	1,26
27. Formar a formadores	3,66	1,65

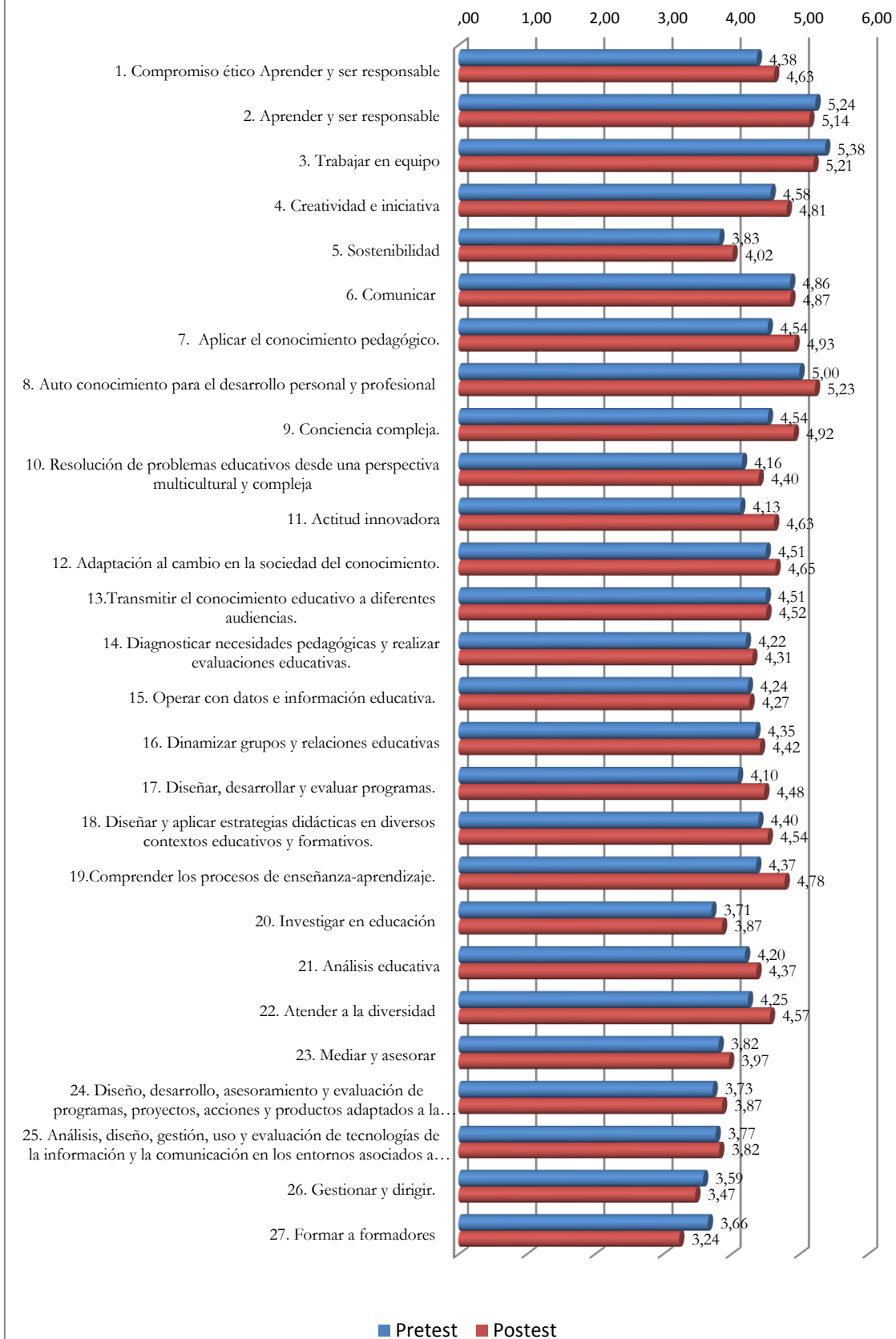
Taula 5. Estadístics obtinguts en el qüestionari inicial

Un cop acabades les Pràctiques Externes l'alumnat té una percepció del seu grau d'aprofitament de les mateixes bastant considerable. Perceben una autoavaluació en l'assignatura notable alt, de 8,47 punts sobre 10.

La percepció que tenen del seu desenvolupament competencial és més alt al finalitzar les pràctiques, respecte als seus inicis, amb alguns matisos, tal com es representa en el gràfic 1. Justament les dues competències transversals en les que l'alumnat a l'inici de les pràctiques percebia amb major desenvolupament (treball en equip i la responsabilitat) disminueixen tals percepcions en finalitzar les pràctiques. En canvi, a la resta de competències transversals i específiques les percepcions augmenten en finalitzar les pràctiques, a excepció de la competència específica gestionar i dirigir i formar formadors que sembla disminuir. Aquestes dues últimes competències van destacar l'inici de les pràctiques per ser percebudes per l'alumnat per la seva menor desenvolupament. Encara que cal destacar en tot cas que la percepció és positiva i supera la mitjana. Així, l'alumnat es percep més competent en la resta de les competències avaluades. No obstant això, aquestes diferències només són estadísticament significatives per a les competències següents i en totes elles (a excepció de l'última) la percepció d'augment de nivells d'autonomia competencial és notable:

1. Compromís ètic ($t = -3,224$; $gl = 51$; $p = 0,002$).
7. Aplicar el coneixement pedagògic ($t = -2,2,3$; $gl = 56$; $p = 0,032$).
8. Auto coneixement per al desenvolupament personal i professional ($t = -2,399$; $gl = 56$; $p = 0,020$).
9. Consciència complexa ($t = -2,650$; $gl = 55$; $p = 0,010$).
11. Actitud innovadora ($t = -2,121$; $gl = 55$; $p = 0,038$).
19. Comprendre els processos d'ensenyament-aprenentatge ($t = -2,158$; $gl = 55$; $p = 0,035$).
22. Atendre a la diversitat ($t = -2,198$; $gl = 52$; $p = 0,032$).
27. Formar formadors ($t = 2,548$; $gl = 53$; $p = 0,014$).

Competencias al inicio y al final de las Prácticas Externas

Gràfic 9. Valoracions sobre les competències a l'inici i al final de les Pràctiques Externes

Una de les primeres coses que destaca en les percepcions de l'alumnat de les Pràctiques Externes de Pedagogia de la Universitat de Barcelona és la seva alta valoració. Ja abans de l'inici d'aquesta immersió en la realitat professional, l'alumnat té una alta percepció de competència (totes les competències reben una valoració per sobre de la 3. La hipòtesi més plausible indicaria que al llarg d'aquest grau, les diverses activitats docents i d'avaluació requereixen d'una aplicació integrada d'aquestes competències, de manera que l'alumnat va recopilant informació sobre la seva competència. Aquesta dada és summament positiva si es contrasta amb la inseguretats expressada per una immensa majoria d'ells, en una activitat inicial del grau que es desenvolupa en una de les assignatures del Pràcticum, en primer curs; Professionalització i Sortides Laborals. En aquesta activitat l'alumnat expressava el seu desconeixement sobre el perfil professional del Pedagog.

Respecte a l'avaluació post, destaca novament l'alta valoració. La qualificació podria resultar molt alta. Pendent d'explotar les dades corresponents al curs 2013-2014 cal remetre a un estudi desenvolupat en el curs anterior i publicat per Vilà i Aneas (2013). En aquest estudi es va analitzar la consistència de les qualificacions i valoracions emeses pels tres agents avaluadors de l'assignatura (alumnat, tutor d'universitat i tutor de centre) es va apreciar un alt grau de consistència: la mitjana general de la nota de l'autoavaluació del propi alumnat va ser de 8.64, molt similar al que professorat Universitat i tutor del centre de pràctiques van proposar com de notes mitjanes, 8.69 i 8.49 respectivament. Diferències que no eren estadísticament significatives ($X^2 = 0,899$; $P = 0,64$; $\alpha = 0,05$).

Respecte a les dues úniques competències transversals que s'han valorat pitjor al finalitzar les pràctiques que a l'inici, (treball en equip i la responsabilitat), Considerem que l'explicació a aquest succés pot ser el fet que l'experiència dona un major tret de realisme a tals percepcions; fent conscients a l'alumnat del que els queda per aprendre. Tot i així, la diferència no és estadísticament significativa. Pel que tampoc es pot dir que l'alumnat consideri que la seva apreciació inicial fos desmesurada. Un cas a estudiar és el de les competències específiques gestionar i dirigir i, sobretot, formar formadors; atès que la diferència en aquesta última ha estat estadísticament significativa. El cas d'aquestes competències és molt interessant. En un estudi desenvolupat per Vilà, Aneas i Rajadell (2015) sobre els entorns d'aprenentatge en el pràcticum, s'evidencia que justament aquestes competències eren les que menys tutors havien avaluat d'una manera explícita i formal. Aquestes competències, que formen part inherent del perfil haurien d'enfortir més; ja sigui en les assignatures del grau; de manera que quan es desenvolupin en els centres de pràctiques; l'alumnat percebi que les aplica amb més autonomia i en el propi Pràcticum, encarint als centres a què es reforcin el que l'alumnat gestioni i desenvolupi més activitats en què ells puguin aplicar més i millor aquestes competències.

Els resultats relatius a l'increment significatiu de la percepció de competència per part de l'alumnat les desitgem vincular amb les dades d'un estudi precedent d'aquesta mateixa assignatura en el curs 2012-2013 (Vilà, Aneas i Rajadell, 2015). En aquest estudi es presenten els resultats d'una síntesi; desenvolupada a partir d'una anàlisi factorial, desenvolupat amb els resultats del qüestionari aplicat als tres col·lectius. Aquesta anàlisi va generar els següents factors, que anomenem blocs competencials:

Factor 1: Competències tècniques o específiques de la professió. Per exemple: Capacitat de dissenyar, implementar, avaluar i desenvolupar accions, programes i recursos educatius.

Factor 2: Competències requerides per a treballar amb altres professionals, entorns i cultures. Per exemple: Capacitat per treballar eficientment amb professionals de diverses disciplines i camps professionals, de diverses cultures i en diferents entorns.

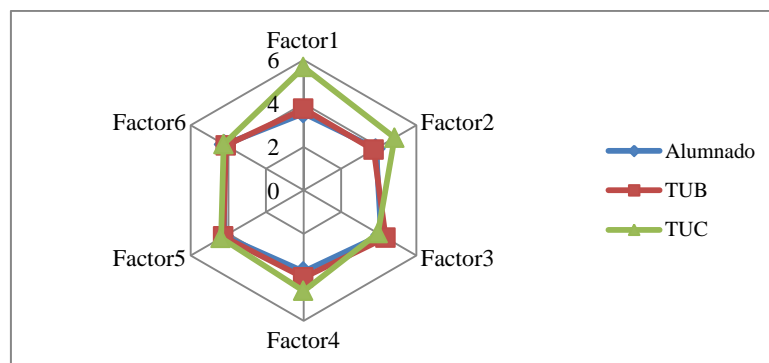
Factor 3: Valors actuals: compromís ètic, empenedoria i innovació. Per exemple: Capacitat d'actuar èticament i amb una actitud empenedora i innovadora.

Factor 4: Competències per a la societat del coneixement. Per exemple: Capacitat d'adaptació al canvi en la societat del coneixement i accedir, gestionar i crear recursos i tecnologies de la informació.

Factor 5: Autoregulació en diferents entorns i sistemes. Per exemple: Capacitat de comunicar-se segons els entorns i interlocutors per diversos mitjans.

Factor 6: Desenvolupament individual i col·lectiu. Per exemple: Capacitat d'auto coneixement per a un desenvolupament personal i professional col·laborant activament en la societat.

L'anàlisi efectuada en el curs 2012-2013 va assenyalar que els tres col·lectius implicats tenien visions pròpies sobre el desenvolupament competencial de l'alumnat, tal com es representa en el gràfic 10. Concretament, l'alumnat i els tutors de la Universitat (TUB) eren bastant coincidents, i els tutors de les organitzacions de pràctiques (TUC) en canvi, valoraven més alt el grau d'autonomia de l'alumnat pel que fa a competències específiques, competències per a treballar amb altres professionals i pel que fa a competències per a la societat del coneixement (factor 1, factor 2, i factor 4). Que són les que donaven diferències estadísticament significatives.

Gràfic 10. Puntuacions mitjanes que els tres col·lectius implicats identifica respecte als 6 factors competencials en l'alumnat de Pràctiques Externes

Si vinculem les competències que han estat valorades significativament, quant a la seva progrés, per l'alumnat amb aquests blocs competencials. Podríem relacionar la competència de Comprendre els processos d'ensenyament-aprenentatge, Aplicar el coneixement pedagògic i Atendre a la diversitat amb el Factor 1; que d'altra banda va ser molt positivament valorat pels tutors de centre en el curs passat. La competència Compromís ètic i l'Actitud innovadora la podem relacionar amb el Factor 3. La competència Consciència complexa la relacionem amb el Factor 5. La competència Auto coneixement per al desenvolupament personal i professional es relaciona amb el Fator juny.

És a dir, hi ha canvis positius significativament en les percepcions de millora de l'alumnat en tots els factors, a excepció de les competències vinculades amb el Factor 4, vinculat a les tecnologies de la informació. Aquest cas és interessant, doncs, la percepció de l'alumnat no reflecteix canvis significatius, però segons les dades del curs passat, els centres les van valorar molt significativament. Això ens fa pensar en el desajust tecnològic que hi ha en molts centres i en les competències interioritzades que pot disposar el nostre alumnat que són nadius digitals. Està en desenvolupament una avaluació més integrada de la cohort 2013-2014 en què es va a contrastar tant el pre i el post de les avaluacions de l'alumnat amb les avaluacions dels tutors de la Universitat i de les organitzacions de pràctiques.

En la taula 7 es mostren sintetitzats els resultats principals obtinguts, respecte al nivell d'autonomia en les diferents competències, segons si s'ha vinculat o no amb el TFM.

Competències PEX Grau de Pedagogia	Vinculació PEX amb TFG. Mitjanes		CONTRAST		
	SI	NO	t	p	α
1. Compromís ètic .(Fa crítica i autocrítica sobre aspectes ètics i morals de les praxis, accions i polítiques en les que intervé o es veu implicat/da) (concepcions ètiques i deontològiques)	4,79	4,61	0.754	0.453	0.05
2. Aprendre i ser responsable. (Capacitat d'anàlisi, de síntesi, i capacitat de prendre decisions i adaptar-se a noves situacions)	5,21	5,12	0.394	0.694	0.05
3. Treballar en equip. (Capacitat de col·laborar amb els altres i de contribuir a un projecte comú. Capacitat de col·laborar en equips interdisciplinaris i multiculturals)	5,21	5,21	0.012	0.990	0.05
4. Creativitat i iniciativa (Capacitat de formular, dissenyar i gestionar projectes. Capacitat de buscar i integrar nous coneixements)	4,92	4,78	0.586	0.560	0.05
5. Sostenibilitat (Capacitat de valorar l'impacte social i mediambiental d'actuacions en el seu àmbit)	3,96	4,04	-0.301	0.764	0.05
6. Comunicar (Capacitat de comprendre i d'expressar-se oralment i per escrit en català, castellà i en una tercera llengua, dominant el llenguatge especialitzat. Capacitat de cercar, usar i integrar la informació)	4,75	4,90	-0.748	0.456	0.05
7. Aplicar el coneixement pedagògic. (És capaç d'aplicar els coneixements de les Ciències de l'Educació per respondre a demandes educatives concretes de la organització de pràctiques).	5,21	4,84	1.961	0.049	0.05
8. Auto coneixement per al desenvolupament personal i professional (És conscient d'alguns dels seus trets de personalitat, aptituds, capacitats, interessos...És conscient dels seus punts forts i dèbils en relació a les seves opcions professionals.)	5,08	5,27	-1.113	0.269	0.05
9. Consciència complexa. (És conscient que els fenòmens i processos pedagògics suposen la interacció de diversos camps de coneixement, praxis professionals i cultures))	5,25	4,81	2.172	0.034	0.05
10. Resolució de problemes educatius des d'una perspectiva multicultural i complexa (És capaç d'operar amb aquesta complexitat, resolvent problemes i generant propostes)	4,75	4,29	2.032	0.048	0.05
11. Actitud innovadora. (És capaç de crear noves respostes, recursos i estratègies en els processos educatius, formatius i professionals	4,83	4,56	1.178	0.242	0.05
12. Adaptació al canvi en la societat del coneixement. (És capaç d'aprendre i integrar les innovacions tecnològiques, gestionar i depurar la informació. Generar-la segons les noves dinàmiques i mitjans) -	4,96	4,55	2.027	0.047	0.05
13. Transmetre el coneixement educatiu a diferents audiències (És capaç d'explicar diversos continguts educatius a tot tipus d'audiències- infants, adults, persones amb NNE, minories, etc.. Adaptant-se a les necessitats de les audiències però sense perdre	4,67	4,47	0.772	0.452	0.05
14. Diagnosticar necessitats pedagògiques i realitzar avaluacions educatives.	4,79	4,15	2.494	0.014	0.05
15. Operar amb dades i informació educativa (És capaç de localitzar, recollir, analitzar i interpretar informació sobre temes educatius i socials, tot emetent judicis reflexius).	4,46	4,21	0.999	0.320	0.05
16. Dinamitzar grups i relacions educatives (Aplicant tècniques i estratègies innovadores en les relacions educatives i en la dinamització de grups).	4,46	4,41	0.160	0.873	0.05
17. Dissenyar, desenvolupar i avaluar programes (Poden ser educatius i formatius, adreçats a diversos col·lectius i pel desenvolupament personal, professional, social i cultural).	4,50	4,48	0.072	0.942	0.05
18. Dissenyar i aplicar estratègies didàctiques en diversos contextos educatius i formatius.	4,67	4,49	0.652	0.516	0.05
19. Comprendre els processos d'ensenyament-aprenentatge (Coneix els processos i és conscient de la seva incidència en la formació de la persona).	5,17	4,66	2.788	0.007	0.05
20. Investigar en educació (És capaç de plantejar, dissenyar i desenvolupar estudis prospectius, avaluatius i crítics sobre característiques, necessitats i demandes educatives i formatives en la societat actual).	4,00	3,82	0.645	0.520	0.05
21. Anàlisi educativa (És capaç d'analitzar, comprendre i valorar aspectes socials, culturals, econòmics i polítics actuals, en àmbits formatius i educatius, per innovar i transformar-los).	4,25	4,41	-0.710	0.479	0.05
22. Atendre a la diversitat (És capaç d'efectuar diagnòstics de situacions complexes amb especial atenció a la diversitat i a la inclusió social, tot desenvolupant i aplicant metodologies adaptades a les diferències personals i socials (lingüístiques, cul -	4,58	4,56	0.082	0.935	0.05
23. Mediar i assessorar (És capaç d'aplicar i avaluar tècniques i estratègies d'assessorament, consulta i mediació educativa en àmbits professionals, institucionals, socials i educatius). -	3,88	4,00	-0.396	0.693	0.05
24. Disseny, desenvolupament, assessorament i avaluació de programes, projectes, accions i productes adaptats a la formació en les organitzacions. -	3,50	3,99	-1.559	0.122	0.05
25. Anàlisi, disseny, gestió, ús i avaluació de tecnologies de la informació i la comunicació en els entorns associats als processos educatius i formatius, virtuals o no, inclosa la creació de recursos multimodals i multialfabètics. -	3,50	3,93	-1.281	0.203	0.05
26. Gestionar i dirigir (És capaç de dissenyar, desenvolupar i avaluar propostes d'organització i gestió de centres, institucions i serveis socioeducatius).	3,29	3,53	-0.787	0.433	0.05
27. Formar formadors (És capaç de dissenyar plans de formació permanent i de formació de formadors adequats a les noves situacions i necessitats educatives i formatives).	3,17	3,26	-0.268	0.789	0.05

Taula 7. Grau d'autonomia percebut pels estudiants en les competències a les PEX i vinculació amb el TFG.

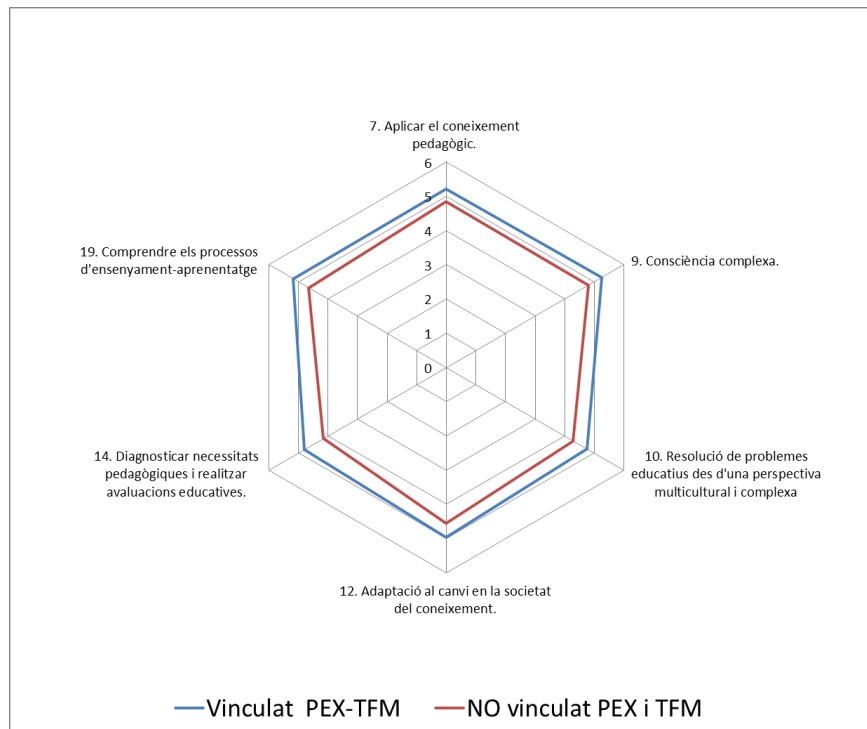
Els resultats obtinguts reflecteixen que algunes percepcions dels estudiants sobre les seves competències milloren quan es vinculen les PEX i el TFM, mentre que d'altres sembla que empitjoren. No obstant, les diferències són estadísticament significatives únicament en algunes competències on les percepcions de l'alumnat són més elevades quan TFM i PEX estan vinculats.

Concretament en les competències següents (marcades a la taula 1):

- 7. Aplicar el coneixement pedagògic.
- 9. Consciència complexa.
- 10. Resolució de problemes educatius des d'una perspectiva multicultural i complexa.
- 12. Adaptació al canvi en la societat del coneixement.
- 14. Diagnosticar necessitats pedagògiques i realitzar avaluacions educatives.
- 19. Comprendre els processos d'ensenyament-aprenentatge.

Les competències on l'alumnat percep millor desenvolupament quan es vinculen les Pràctiques Externes i el Treball Final de Grau estan relacionades amb un nivell de complexitat que propicia l'aprofundiment a una realitat complexa com és una organització de pràctiques mitjançant el nivell d'aprofundiment que permet un TFG. Les competències específiques del grau de Pedagogia que l'alumnat percep amb major desenvolupament quan es vinculen les dues assignatures també esdevenen aquelles més íntimament relacionades amb el saber fer pedagògic.

A partir de l'anàlisi del qüestionari de competències que s'ha realitzat als alumnes de l'assignatura de Pràctiques Externes del grau de pedagogia de la UB del curs 2013-2014, s'han trobat diferències estadísticament significatives en els àmbits que corresponen a les competències transversals: Aplicar el coneixement pedagògic (7); Consciència complexa (9); Resolució de problemes educatius des d'una perspectiva multicultural i complexa (10), i Adaptació al canvi en la societat del coneixement (12). I en les competències específiques: Diagnosticar necessitats pedagògiques i realitzar avaluacions educatives (14), i Comprendre els processos d'ensenyament-aprenentatge (19), tal com es representa en el gràfic 11.

Gràfic 11. Diferència estadísticament significativa entre els que vinculen PEX i TFM, i els que no.

Els resultats del present estudi planteja molts interrogants que cal respondre. L'alta puntuació en les mitjanes podria interpretar-se com un excés d'autoconfiança per part de l'alumnat, però cal esmentar en aquest treball l'anàlisi efectuat amb les valoracions del tutors d'universitat i de centre que coincideixen en el rang (Aneas i Vilà, 2015 i Vilà, Aneas i Rajadell, 2015). Però cal indagar mitjançant estratègies qualitatives el perquè l'experiència pràctica fa que l'alumnat rebaixi la seva valoració.

Respecte la relació amb el TFG, no hi ha dubte que la vinculació aporta avantatges organitzatives i de gestió de temps per a l'alumnat, que pot focalitzar les seves energies en un tema comú. Però les necessitats, interessos i potencialitats de l'alumnat són diverses i complexes i el present estudi ha demostrat empíricament que un desenvolupament independent pot potenciar l'assoliment de certes competències al ser treballades de manera independent. En sintonia amb el que proposa Rekalde (2011) és en l'àmbit laboral on l'alumnat es troba amb problemes reals, on ha de mobilitzar el que ha après en diverses àrees del coneixement per aplicar-lo, sabent per endavant que les seves decisions comporten implicació i impacte social. Vincular les PEX amb el TFG suposa posar en connexió els problemes del món laboral amb l'acadèmia i que sigui la interacció que nodreixi l'alumnat en el desenvolupament de les competències abans de finalitzar el grau.

6.2.3 Reflexionant sobre els continguts dels seminaris de Pràctica Reflexiva

Conclusions obtingudes en el CAFÈ DE CONEIXEMENT en l'equip docent de PEX per reflexionar sobre els continguts dels seminaris de pràctica reflexiva:

Al llarg de la carrera l'alumnat va aprendre continguts separats en cada assignatura. Quan arriba a les Pràctiques Externes fa immersió en una organització en la qual ha d'actuar

reconstruint, integrant, el coneixement après al llarg de la carrera.

La seqüència del Pràcticum del grau de Pedagogia és: mapa de la professió (1er), simulació de la realitat (3er), immersió en la realitat, en una organització (4art). Pensem que l'organització és el contingut nuclear de les PEX.

En les Sessions de Pràctica Reflexiva hauríem d'ajudar a l'alumnat a observar el que passa en una organització, a analitzar (saber), també a actuar (saber fer) i també a responsabilitzar-se (saber estar).

Algunes propostes que han sortit per aglutinar els continguts (entesos com a eines per ajudar a l'alumnat a analitzar i integrar-se en l'organització de pràctiques) en les 7 sessions de pràctica reflexiva que tenim:

1. Conèixer l'organització: centre, persones referents, on m'ubico...
2. Acollida i visualització de les tasques del pedagog/a: fer-se visible a l'organització, ...
3. Treball en equip: relacions interpersonals, resolució de conflictes, ...
4. Emocions
5. Implicació a l'organització: tenir iniciativa, veu, portar solucions, ser un agent facilitador, fer-se necessari,..
6. Planificació del projecte d'implicació: deixar empremta, planificar objectius, avaluació, etc.
7. Projecte d'inserció professional: projecció de futur.

S'ha valorat que aquesta proposta en cap cas és tancada sinó una alternativa oberta a les modificacions, canvis d'ordre i adaptacions al que el tutor consideri i/o al que les circumstàncies del grup i del moment, calguin.

Fotografies del Cafè del Coneixement per la reflexió sobre els continguts dels seminaris de Pràctica Reflexiva.

6.2.4 La coordinació entre els tres equips docents

La continuïtat de les Jornades construïnt el Pràcticum en la seva 4ª edició, ha constituït un esdeveniment per prendre decisions sobre la coordinació entre les tres assignatures del Pràcticum. Concretament aquesta activitat s'ha desenvolupat en les dates 20 d'abril i 15 de juny

de 2015 amb el següent programa. **Programa de l'activitat:**

IV Jornades construïnt el Pràcticum al grau de Pedagogia

Ponències: PRAXIS

Praxis: la Innovació al Pràcticum de Pedagogia, a càrrec de Ruth Vilà.

La innovació docent a Professionalització i Sortides Laborals (PSL), a càrrec d'Elena Noguera.

La innovació docent a Pràctiques d'Iniciació Professional (PIP), a càrrec de Dolors Millan.

La innovació docent a Pràctiques Externes (PEX), a càrrec d'Assumpta Aneas.

Taula rodona: Experiències innovadores i Recerca en el Pràcticum

Resultats de l'experiència en Portafolis Digitals a les Pràctiques Externes, a càrrec de M.José Rubio.

L'ús del blog a Professionalització i Sortides Laborals, a càrrec de Juan Llanes, Marc Fuertes y Mercè Alòs.

La recerca al Pràcticum del grau de Pedagogia, a càrrec d'Assumpta Aneas i Ruth Vilà.

La co-transferència, construïnt noves sinergies amb les organitzacions de pràctiques, a càrrec de Begoña Piqué.

Les Jornades de Transferència de Coneixement, a càrrec de Fernanda Duprat.

Grups de treball:

Una activitat conjunta al Pràcticum

Les Jornades de Transferència

Millores pel curs vinent

Ponència: Propostes d'innovació docent al Pràcticum del grau de Pedagogia, a càrrec de Núria Rajadell i Sandra Martínez.

El material de la sessió està publicat a:

6.2.5 Repensant la relació amb els centres de pràctiques: la Co-Transferència al Pràcticum

L'objectiu principal d'aquesta aportació és reconstruir el concepte de co-transferència des d'una òptica d'horizontalitat en el funcionament, des de la reciprocitat i el partenariat, amb la intenció de passar d'una actitud de col·laboració en un projecte comú que repercuteixi en la millora de l'ocupabilitat dels i les pedagogues.

Per poder pensar en la relació horitzontal es fa necessari visualitzar les diferents dimensions per les quals passen aquestes relacions institucionals i personals (Graell et al, 2015). Podrien aparèixer tres dimensions perquè les relacions de partenariat educatiu siguin sòlides i permetin la co-transferència. En primer lloc, és important que cada partener conegui l'altre, és el moment del coneixement mutu. En aquest pas, les organitzacions han de poder obrir-se per deixar-se conèixer alhora que coneixen els altres, és a dir, conèixer per reconèixer (Graell, 2010). En segon lloc, un cop ja es coneixen, arriben les relacions de partenariat pròpiament. És el moment en què les organitzacions busquen els punts que les uniran. Així en aquest pas és on es pacten les formes de treballar conjuntes. I en tercer i últim lloc, apareix el moment de la transformació i impacte, en el qual a través de les accions que es realitzen, les organitzacions (universitat i organització de pràctiques) reben el producte dels seus quefers conjunts.

Així doncs, aquestes dimensions relacionals queden reconegudes per:

- El coneixement mutu. Una vegada que cada organització sap què fa, com funciona i la seva identitat, apareix el moment de mostrar-se a l'altra entitat. Presentar-se i mostrar el llindar de possibilitats que hi ha, de moments d'ensenyament-aprenentatge. Però en aquesta dimensió, no només es mostren les entitats, sinó que es reconeix el treball que es fa en general en elles. És el moment en què es troben i es perceben les virtuts pedagògiques de cada organització, on es mira la seva estructura i funcionament, per trobar en definitiva elements que puguin posar-se en comú.
- El Partenariat educatiu. Quan ja s'han visualitzat tots els elements pedagògics de cada organització és el moment de trobar quins són els punts comuns, les afinitats i els vincles que es poden establir. Denota en aquest pas, una capacitat de diàleg, de consens. En definitiva és el moment de pactar si es realitza un treball conjunt d'Ensenyament - Aprenentatge amb el propòsit que tant els i les estudiants com les organitzacions implicades surtin guanyant. Es creen pactes de corresponsabilitat, en la qual els implicats assumiran les conseqüències d'aquestes aliances comuns.
- La transformació i impacte. En aquest últim pas, les institucions funcionen com una, i això afavoreix l'acció educativa tant en l'alumnat com en les persones destinatàries de les accions empreses. Hi ha un impacte directe en les dues organitzacions en treballar conjuntament com una, i al seu torn es transformen. Tot d'una apareix una mirada molt més àmplia de la realitat educativa, en la qual hi ha molt més a dir. La relació de Partenariat educatiu, multiplica els sabers, els fers, els sentiments, i pot sortir reforçada. D'aquesta transformació apareixen també noves dimensions com el treball en xarxa.

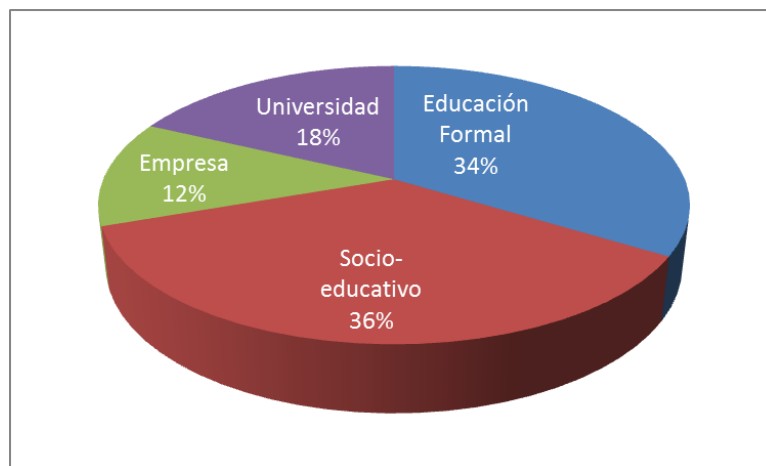
Per demanar en aquestes tres dimensions, s'ha dissenyat el qüestionari de co-transferència, que consta de tres dimensions bàsiques de l'escala tipus Likert de 5 punts, que es presenten al costat d'altres preguntes sobre dades sociodemogràfiques i contextuals, tal com es resumeix en la taula 6:

Dimensió	Descripció ítem	Número de ítems
Conocer	Conocer la complejidad organizativa.	5
	Uso instrumental.	
	Valores pro-activos hacia el otro.	
	Estructura organizativa y liderazgo facilitadores de la co-transferencia.	
	Roles facilitadores de la co-transferencia.	
Partenariado	Disponibilidad de tiempo compartido.	7
	Conocimiento mutuo.	
	Empatía / sintonía.	
	Objetivos compartidos.	
	Corresponsabilidad.	
	Compromiso mutuo.	
	Reconocer las limitaciones.	
Impacto	Aportaciones del alumnado a la organización de prácticas.	5
	Impacto.	
TOTAL ESCALA DE CO-TRANSFERENCIA		17
Datos sociodemográficos: profesión, formación, experiencia como tutor, y años de experiencia profesional.		

Taula 6.- Taula d'especificacions de l'instrument.

L'instrument s'ha aplicat a 90 tutors. És considerablement fiable (alpha d'Crombach: 0826). Concretament han participat 74 tutors d'organitzacions de pràctiques i 16 tutors de la Universitat. Considerant que hi ha 150 tutors i tutores de les institucions i 20 d'universitat, la participació ha estat del 49% i 80% respectivament.

Per tipologia d'organitzacions de les tutores participants, el 36% són centres de l'àmbit socioeducatiu, el 33% d'educació formal, el 18% de la Universitat, i finalment, el 12% de l'empresa (gràfic 9).

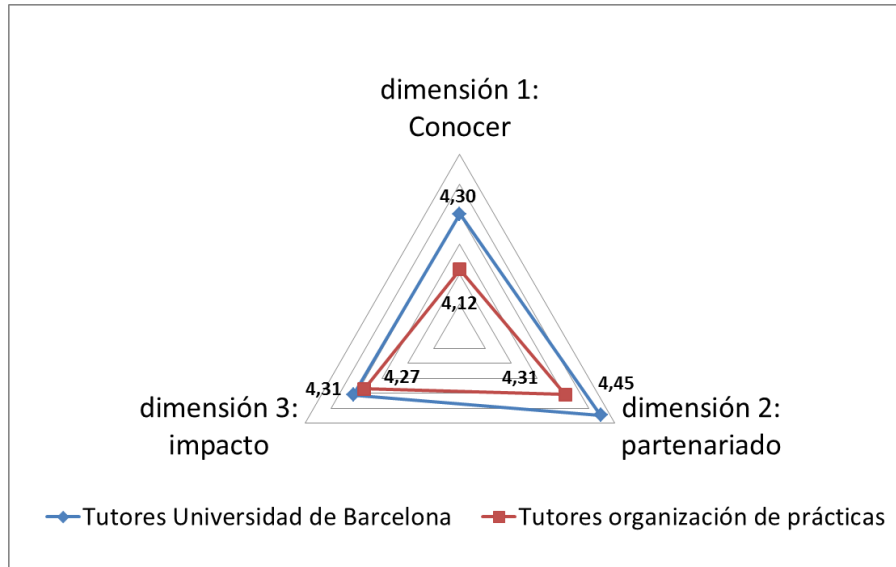

Gràfic 9.- Distribució de tutores participants segons la tipologia organitzacional.

El 61% dels i les tutores participants fa menys de 5 anys que és tutor - tutora de pràctiques. El 23% fa més de 10 anys que tutoritza. Tot i que el 62% té una trajectòria de més de 10 anys treballant en la seva organització (només el 22% fa menys de 5 anys). Finalment, el 77% tenen estudis d'origen relacionats amb l'educació.

Existeix certa visió diferencial entre tutores de les organitzacions de pràctiques i de la Universitat de Barcelona.

Aquestes diferències dibuixen un concepte de transferència específic per a cada col·lectiu, segons l'opinió de tutores de la Universitat o de les organitzacions, en les tres dimensions de l'instrument de mesura, tal com es reflecteix en el gràfic 10.

Gràfic 10.- Puntuacions obtingudes en les dimensions de l'escala segons tutors d'organització i d'universitat.

Les puntuacions de l'i de la tutora d'Universitat són més elevades que les del tutor i de la tutora d'organitzacions de pràctiques en les tres dimensions implicades. La dimensió on coincideixen tots dos col·lectius, pel que fa a puntuacions i també importància, és la dimensió de l'impacte d'una organització a una altra, i l'aprenentatge de l'alumnat. En canvi, la importància del coneixement mutu és una qüestió més valorada únicament per part del tutor i de la tutora de la Universitat. En la dimensió del partenariat, tots dos col·lectius li donen importància, tot i que destaca molt més la que li atorga el tutor - tutora d'Universitat.

No obstant això, aquestes diferències identificades no són estadísticament significatives. Per entrar en detall, en la caracterització de cada definició segons els dos col·lectius, veiem algunes matisacions a la taula 7.

	Tutoras de la Universidad de Barcelona	Tutoras de organizaciones de prácticas
1. El conocimiento de la complejidad de las dos instituciones (Universidad y organización de prácticas).	4,50	4,01
2. La superación de un enfoque instrumental respecto a los partners (Universidad y organizaciones de prácticas).	4,13	4,01
3. La consideración de valores pro-activos (solidaridad, justicia, equidad...) entre la Universidad y las organizaciones de prácticas.	4,31	4,12
4. La estructura organizativa y liderazgo facilitadores de la co-transferencia.	4,19	4,20
5. La definición de roles facilitadores de la co-transferencia.	4,38	4,27
6. La disponibilidad y coincidencia de los partners.	4,37	4,29
7. El conocimiento organizacional entre los partners.	4,44	4,07
8. Empatía y sintonía entre los partners.	4,38	4,18
9. Los objetivos compartidos entre la Universidad y las organizaciones de prácticas.	4,38	4,51
10. Los procesos de co-responsabilización en la formación y evaluación del alumnado.	4,69	4,46
11. El compromiso mutuo hacia la empleabilidad del alumnado.	4,38	4,28

12. La aceptación de las necesidades, situaciones o circunstancias propias y del otro.	4,50	4,30
13. El impacto del alumnado a las organizaciones de prácticas.	4,25	4,26
14. El impacto mutuo entre los partners.	4,13	4,04
15. El retorno social de la Universidad a las organizaciones mediante las prácticas.	4,50	4,19
16. El desarrollo socio de ambas organizaciones.	4,19	4,18
17. El nivel de aprendizaje adquirido por parte del alumnado.	4,50	4,66

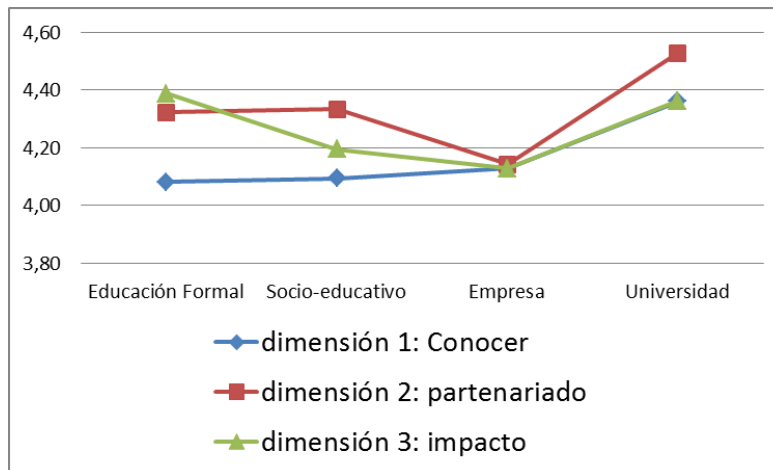
Taula 7.- Puntuacions obtingudes en els ítems de l'escala segons tutors d'organització i d'universitat.

Concretament, els i les tutors de la Universitat de Barcelona remarquen com a elements més importants per a la transferència: la coresponsabilitat i el reconeixement de les limitacions de cada un en els processos de partenariat, el coneixement de la complexitat organitzativa, i el retorn social i el aprenentatge de l'alumnat com aspectes d'impacte.

En canvi, per a les tutors de les organitzacions de pràctiques els aspectes més destacables de la definició de transferència són: l'impacte en l'aprenentatge de l'alumnat, i els objectius compartits i la coresponsabilitat en els processos de partenariat. Sent aquest últim aspecte coincident entre els dos col·lectius.

Entre els aspectes menys valorats en el concepte de transferència ambdós col·lectius també coincideixen a assenyalar en menor mesura aspectes d'impacte mutu i la superació d'un ús instrumental entre les parts. Per la seva banda, els i les tutors de les organitzacions de pràctiques assenyalen també en menor mesura el coneixement mutu entre els partners i el coneixement de la complexitat organitzativa. Aquest últim aspecte en canvi, és un dels més valorats per al col·lectiu de tutors de la Universitat, sent una diferència estadísticament significativa entre els dos col·lectius ($t = 2.086$, $p = 0.04$).

En el gràfic 11, es defineixen els perfils diferencials de respostes a les tres dimensions del qüestionari segons la tipologia d'organització: centres de pràctiques d'educació formal, socioeducatius, empresa i la Universitat.

Gràfic 11.- Puntuacions obtingudes en les dimensions de l'escala segons la tipologia organitzacional.

Encara que aquestes diferències no són estadísticament significatives, s'intueixen algunes matisacions en funció de la tipologia de centre de pràctiques. Concretament, els centres de pràctiques d'educació formal valoren en major mesura l'impacte mutu i l'aprenentatge de l'alumnat, així com el partenariat entre les dues parts; relegant la importància del coneixement mutu. Les institucions de pràctiques socioeducatius coincideixen amb els anteriors en la primera i tercera dimensió, i donen menys importància a l'impacte, que l'anterior tipologia. Finalment, els centres de pràctiques en empreses valoren per igual les tres dimensions, sent especialment diferent l'escassa valoració del partenariat, en relació a la resta de tipologies. Entre els resultats obtinguts, a més de caracteritzar el perfil acadèmic i professional dels tutors i tutores s'ha evidenciat un concepte diferencial de co-transferència per part dels i les tutors de les organitzacions de pràctiques i de la Universitat. Aspecte que fa replantejar els indicadors que cada col·lectiu posen en relleu com més importants i essencials en el concepte. Considerar aquestes diferències obren nous interrogants que ajuden a la construcció conjunta del concepte de d'una lògica de partenariat.

Partint de les dimensions presentades, els principals èxits i resultats de la investigació fins al moment, tenen a veure amb la identificació dels diferents indicadors que són importants per a cada col·lectiu. Aquests indicadors ens permeten indagar en les relacions de partenariat i co-transferència que es duen a terme, donant pas a reconèixer les possibilitats d'ocupabilitat dels futurs professionals de la Pedagogia.

S'han obtingut dades interessants sobre la tipologia de centres de pràctiques i el seu concepte de transferència des de la lògica del partenariat. Les puntuacions del tutor i de la tutora d'Universitat són més elevades que la resta de tutores de les organitzacions de pràctiques de diferent tipologia. Aquests resultats suggereixen que la definició subjacent a l'instrument de mesura utilitzat té un enfocament més proper al tutor d'Universitat que al tutor de l'organització de pràctiques.

Concloem aquesta aportació considerant la rellevància de la dimensió del partenariat per a tots els col·lectius. Aquesta dimensió suposa la importància de posar-se d'acord amb l'altre pel que fa a activitats i accions es refereixen; la necessitat de crear vincles per a l'optimització d'un treball

compartit; la rellevància d'establir objectius i pautes comuns, el valor d'una coresponsabilització durant el procés de formació i d'assoliment de les competències necessàries per a l'exercici de la professió; l'adquisició de compromisos mutus, l'obtenció de beneficis, i interessos comuns i, com no podria ser d'altra manera, la reciprocitat, el consens i l'acceptació de valoracions. Repensar el marc relacional entre les organitzacions de pràctiques i la Universitat des d'una lògica més horitzontal que promou el partenariat i els processos de co-transferència es revela com una nova forma de donar resposta a les incerteses sobre l'ocupabilitat de l'estudiantat del grau de Pedagogia.

7) VALORACIÓ DE L'EXPERIÈNCIA

VALORACIONS QUE FA L'ALUMNAT

És un èxit que el que més valora l'alumnat és la relació i acompanyament que fa el tutor de la UB i la qualitat del professional de l'organització de pràctiques. Tots els aspectes estan molt ben valorats, considerant que l'escala és de 5 punts.

En els aspectes en que l'alumnat és més crític és amb l'apartat del projecte d'inserció al portafolis i amb els materials i recursos dels seminaris de pràctica reflexiva en el curs 2013-2014, tendència que canvia en el curs 2014-2015 possiblement per les accions desenvolupades des d'aquest projecte d'innovació docent.

	CURS 2013-2014	CURS 2014-2015
Relació i acompanyament del tutor/a de l'organització	4,27	4,19
Qualitat professional del tutor de l'organització	4,46	4,47
Acollida i integració a l'organització	4,32	4,35
Qualitat del centre	4,30	4,20
Relació i acompanyament del tutor/a de la UB	4,51	4,25
Seminaris de pràctica reflexiva com a metodologia	3,83	3,66
Recursos i materials per les sessions de pràctica reflexiva	3,56	3,61
Resultats d'aprenentatge obtinguts en les comunitats de pràctica reflexiva	3,88	3,81
Informació rebuda	3,88	3,81
Si l'assignació del centre respon a la teva sol·licitud	4,00	3,62
Sentit del portafolis en l'avaluació	3,70	3,03
Apartat de la memòria d'aprenentatges en el portafolis	3,96	4,19
Apartat del projecte d'implicació en el portafolis	4,12	4,47
Apartat del projecte d'inserció en el portafolis	3,40	4,35

VALORACIONS QUE FAN ELS TUTOR/ES DE LA UB:

La relació amb la coordinació, l'equip docent i els seminaris de pràctica reflexiva és el que més es valora. Potser cal repensar la coordinació amb la resta d'assignatures del Pràcticum i els recursos dels seminaris de pràctica reflexiva (element coincident amb l'alumnat). Aspectes que s'han prioritzat en aquest projecte d'innovació docent. Tot i que en tots els casos, els aspectes estan molt ben valorats, considerant que l'escala és de 5 punts.

	CURS 2013-2014	CURS 2014-2015
Valora la relació amb la coordinació del pràcticum	4,6	4,78
Valora la implicació en l'equip docent de les Pràctiques Externes	4,4	4,22
Valora la coordinació amb la resta d'assignatures del Pràcticum de pedagogia (Professionalització i Sortides Laborals i Pràctiques d'Implicació Professional).	3,53	3,89
Valora els seminaris de pràctica reflexiva com a metodologia	4,4	4,78
Valora els recursos i materials per les sessions de pràctica reflexiva	3,87	3,78
Valora els resultats d'aprenentatge obtinguts en les comunitats de pràctica reflexiva	4,13	4,33

VALORACIONS DELS TUTORS/ES DE LES ORGANITZACIONS DE PRÀCTIQUES:

Durant el curs 2013-2014, les valoracions que van fer els tutors de les organitzacions de pràctiques van ser més baixes, en general, en relació a l'alumnat o als tutors i tutores de la Universitat. No destaca cap element en especial. El pitjor, sense massa diferència és la relació amb el tutor de la UB.

	CURS 2013-2014	CURS 2014-2015
Valora la coordinació amb el tutor de la Universitat de Barcelona.	3,58	4,21
Valora el funcionament del procés de sol·licitud de places de pràctiques.	3,78	4,11
Valora l'organització dels processos d'assignació d'alumnat a la vostra organització de pràctiques.	3,69	4,00
Valora les gestions administratives (signatura de convenis, certificats, etc.)	3,64	3,74

Totes les qüestions milloren en gran mesura en el curs 2014-2015, on s'inicia la línia de recerca en la co-transferència. Possiblement, aquest avançament inicial en el marc d'unes relacions més horitzontals i de partenariat amb les organitzacions de pràctiques ajudin a millorar les valoracions que en fan els tutors/es de les organitzacions.

8) REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

AAVV. (2011). *La formación práctica de estudiantes universitarios: Repensando el Practicum*. Revista de Educación nº 354. Enero - Abril. Monográfico

AC Nielsen Research Services (2000). *Employer Satisfaction with Graduate Skills*. Research Report. Evaluations and Investigations Programme, Higher Education Division. Canberra: Department of Education, Training and Youth Affairs.

Adell, J. y Castañeda, L. (2010). Los entornos personales de aprendizaje (PLEs): una nueva manera de entender el aprendizaje. En Roig, R. y Fiorucci, M (Eds.) *Claves para la investigación en innovación y calidad educativas. La integración de las Tecnologías de la Información y la Comunicación y la Interculturalidad en las aulas*. Alcoy: Marfil.

Aneas, A. i Vilà R. (2015) ¿Hay cambios en la percepción que tiene el alumnado sobre su competencia tras haber desarrollado su prácticum? El caso del Grado de Pedagogía de la Universidad de Barcelona. XXVII Congreso Internacional de Investigación Educativa. Investigar por y para la Sociedad. AIDIPE. Universidad de Cadiz. En

premsa

- Aneas, A. Rajadell, N., Armadans, I. y Renom, A. (2013). Practicum: transición, transdisciplina, y transformación (pp 149-157). En Muñoz P.C; Raposo, M.; González, M.; Martínez, M.E.;
- Aneas, A., Vilà. R., Rajadell, N. (2014). Entornos de desarrollo y aplicación de las competencias del graduado en Pedagogía. Del practicum al empleo. *Reflexão & Ação* (21) 1 .
- Atkins, M.J. (1999). Oven-ready and self-basting: Taking stock of employability skills. *Teaching in Higher Education*, 4 (2), pp. 267-278.
- Barberà, E. (2009). Mutual feedback in e-portfolio assessment: an approach to the netfolio system. *British Journal of Educational Technology*. 40(2), 342-357.
- Besalú, X. i Feu, J. (coord., ed.) (2009). *Pedagogia-Professionals de l'educació i la cultura*. Girona: CCG Edicions.
- Besalú, X; i Feu, J. (coordinació i edició). (2009). *Pedagogia - Professionals de l'educació i la cultura*. CCG Edicions. Girona.
- Bolliger, D. U., & Shepherd, C. E. (2010). Student perceptions of ePortfolio integration in online courses. *Distance Education*, 31(3), 295-314. doi:10.1080/01587919.2010.513955
- Bordas, I.; Cabrera, F.; Fortuny, M.; Rodríguez-Lajo, M. (coord.)(1995). *Les sortides professionals del llicenciat en pedagogia*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona.
- Bordas, I.; Cabrera, F.; Millán, M.D.; Rajadell, N.; Rodríguez-Lajo, M. (2001). *Guia del pràcticum de la llicenciatura de Pedagogia*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona.
- Cabrera, F.; Millan, D. i Romans, M. (coordinació) (2001). *Formació a les Organitzacions: un camp obert als professionals de la pedagogia*. Publicacions Universitat de Barcelona. Barcelona.
- Cambridge, D. (2010). *Eportfolios for Lifelong Learning and Assessment*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Chang, C. C., Liang, C., Tseng, K. H., & Tseng, J. S. (2014). Using e-portfolios to elevate knowledge amassment among university students. *Computers & Education*, 72, 187-195.
- Chen, M. Y., Mou-Te Chang, F., Chen, C. C., Huang, M. J., & Chen, J. W. (2012). Why do individuals use e-portfolios?. *Educational Technology & Society*, 15(4), 114-125.
- Clanchy, J., y Ballard, B. (1995). Generic skills in the context of higher education. *Higher Education Research and Development*, 14(2), pp. 155-166.
- Coiduras, J. (Coord.) (2010). Las competencias del profesorado y los formadores de los centros colaboradores ante la alternancia de contextos en formación superior, VI CIDUI. *Nuevos escenarios de calidad en educación superior*, Barcelona, 30 junio-1-2 de julio.
- Coopers y Lybrand (1998). *Skills Development in Higher Education*. London: Coopers & Lybrand.
- COPEC (2006). Codi de deontologia del Col.legi de pedagogs de Catalunya. Normes d'actuació pedagògica. [En línia]. [Consulta: 15 de juny de 2009]
- Correa, E. (2010). Competencias para el acompañamiento en contexto de alternancia, VI CIDUI. *Nuevos escenarios de calidad en educación superior*, Barcelona, 30 junio, 1-2 de julio.
- De la Torre,S.; De Borja, M.; Millan, D. Rajadell, N. (1997). *Estrategias de Simulación*. Octaedro Universidad. Barcelona.
- Delandshere, G., & Arens, S. A. (2003). Examining the quality of the evidence in preservice teacher portfolios. *Journal of Teacher Education*, 54(1), 57-73.
- Díaz Barriga, A. (2006). El enfoque de competencias en la educación. ¿Una alternativa o un disfraz de cambio? *Perfiles educativos*, 28(3), pp. 7-36. http://www.scielo.org.mx/scielo.php?pid=S0185-26982006000100002&script=sci_abstract
- Diversos autors. (2009). *L'Aprenentatge Basat en Problemes*. Eines d'Innovació docent en Educació Superior.

Servei de Publicacions. Universitat Autònoma de Barcelona. Bellaterra. Barcelona.

Durnell, A., Glissov, P. & Siann, G. (2006). Gender and computing: persisting differences. *Educational Research*, 37(3), 219-227.

Ferrer, V.; Carmona, M. i Soria, V. (ed.) (2012) El Trabajo de Fin de Grado. Guía para estudiantes, docentes y agentes colaboradores. Madrid: Mc.Graw Hill.

García Delgado, J. (2002). Lo que hemos aprendido 20 años de prácticas. *Boletín de la Red Estatal de Docencia Universitaria*, 2 (1), 13-20.

García Suárez, José A. (2006). Què és l'Espai Europeu d'Educació Superior? El repte de Bolonya: preguntes i respostes, Barcelona: Publicacions i Edicions UB [En línia]. [Consulta: 15 de juny de 2009]

Giné, N. (2007). La autorregulación en la secuencia formativa. Incorporar y reestructurar conocimientos con sentido y autonomía. *AULA De Innovación Educativa*, 151, 40-55.

González Bernal, M. (2006). Currículo basado en competencias: una experiencia en educación universitaria. *Educación y Educadores*, 9 (2), pp. 95-117. <http://educacionyeducadores.unisabana.edu.co/sabana/index.php/eye/article/viewFile/665/750> . Recuperado el 28 enero de 2015

Harris Fey, M. (2011). *Gender and Technology: a question of empowerment*. New York: Routledge.

Harvey, L., Moon, S., y Geall, V. (1997). *Graduates' Work: Organisational Change and Students' Attributes*. Centre for Research into Quality. <http://www.google.es/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CCEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.qualityresearchinternational.com%2FHarvey%2520papers%2FDefining%2520and%2520Measuring%2520Employability%25202001.docx&ei=qSbJVNBhJceqUdGugfAG&usq=AFQjCNHJQju9YWDganhU13u5qYVFdkjz3Q&sig2=8rXFO2yD9kpaqZ52viSpvg> Recuperado el 28 enero de 2015

López, E., Ballesteros, C. y Jaén, A. (2012). *Los portafolios digitales como recursos didácticos para la innovación docente*. Recuperado el 4 de noviembre de 2014 de: http://www.edutic.ua.es/wp-content/uploads/2012/10/las-tecnologias-de-la-informacion_241_269-CAP13.pdf

Lopez-Fernandez, O. & Rodriguez-Illera, J. L. (2009). Investigating university students' adaptation to a digital learner course portfolio. *Computers & Education*, 52(3), 608-616.

Margolis, J. y Fisher, A. (2002): *Unlocking the Clubhouse: Women in Computing*. Cambridge, MA: MIT Press.

Marín, V. y Reche, E. (2012). Universidad 2.0: actitudes y aptitudes ante las TIC del alumnado de nuevo ingreso de La escuela universitaria de magisterio de la UCO. *Pixel-Bit. Revista de Medios y Educación*, 40, 197-211.

Pimienta, J. (2011) Secuencias didácticas: aprendizaje y evaluación de competencias en educación superior, *Bordón*, 63 (1), 77-92.

Rajadell, N.; Vilà, R.; Martínez, S. (2015). Costruire percorsi dall'innovazione curriculare all'inserimento professionale. L'esperienza del Tirocinio del Corso di Laurea in Pedagogia dell'Università di Barcellona. *Pedagogia Oggi*. 1/2105, 161-179.

Rekalde, I. (2011) ¿Cómo afrontar el trabajo fin de grado? Un problema o una oportunidad para culminar con el desarrollo de las competencias, *Revista Complutense de Educación* 189, Vol. 22 (2), 179-193.

Rodrigues, R. (2013). *El desarrollo de la práctica reflexiva sobre el quehacer docente, apoyada en el uso de un portafolio digital, en el marco de un programa de formación para académicos de la Universidad Centroamericana de Nicaragua*. Memoria para optar al título de Doctor. Teoría i Història de l'Educació, Universitat de Barcelona, Barcelona, España.

Rodríguez Espinar, S., Prades Nebot, A., Bernáldez Arjona, L. y Sánchez Castiñeira, S. (2010) Sobre la empleabilidad de los graduados universitarios en Catalunya: del diagnóstico a la acción. *Revista de Educación*, 351,

pp. 107-137

Rodríguez Illera, J. L. (2009). Los portafolios digitales como herramientas de evaluación y de planificación personal. En M. Castelló (Comp.). *La evaluación auténtica en Enseñanza Secundaria y universitaria: investigación e innovación* (pp.145-163). Barcelona: Edebé.

Rodríguez Illera, J.L., Galván, C., Rubio, M.J. y Barberà, E. (2014). Diseño de un entorno mixto e-portfolio/PLE centrado en el desarrollo de competencias transversales. *EDUTEC*, 47, 1-19.

Rodríguez Illera, J.L. ; Rubio, M.J. ; Galván, C. ; Aguado, G.; Quintana, J. (2010). *El uso de los portafolios electrónicos para mejorar la evaluación y el aprendizaje*. Barcelona. Octaedro.

Rubio, M.J. y Escofet, A. (2013). Estudio sobre los usos de las TIC y las posibilidades de empoderamiento en las mujeres. *Revista Iberoamericana de Educación*, 62(3), 1-13.

Rubio, M.J. y Galván, C. (2013). Portafolios digitales para el desarrollo de competencias transversales. Aportaciones principales de los estudios con Carpeta Digital en el marco del Grupo de Investigación Ensenyament i Aprenentatge Virtual. *Digital Education Review*, 24, 53-68. Recuperado el 4 de noviembre de 2014 de <http://greav.ub.edu/der>

Rubio, M.J., Galván, C. y Rodríguez Illera J.L. (2013). Propuesta didáctica para el uso de portafolios digitales en educación superior. *EDUTEC*, 43, 1-17.

Salomon, G., Perkins, D. & Globerson, T. (1992). Coparticipando en el conocimiento: la ampliación de la inteligencia humana con las tecnologías inteligentes. *Comunicación, Lenguaje y Educación*, 13, 6-22.

Schön, D. (1998). *El profesional reflexivo. Cómo piensan los profesionales cuando actúan*. Paidós. Barcelona

Schön, D. A. (1992). *La formación de profesionales reflexivos. Hacia un nuevo diseño de la enseñanza y del aprendizaje de los profesionales*. Madrid: Paidós-MEC.

Shepherd, C. E., & Bolliger, D. U. (2011). The effects of electronic portfolio tools on online students' perceived support and cognitive load. *Internet and Higher Education*, 14 (3), 142-149.

South, C. (2001). *Electronic portafolios: Assessment for an advanced society*. Recuperado el 4 de noviembre de 2014 de: http://www.techlearning.com/db_area/archives/WCE/csouth.htm

Te Wiata, I. (2001). A big ask: To what extent can universities develop useful generic skills? In F.Bevan, C. Kanes, & D. Roebuck (Eds). *Knowledge Demands for the New Economy*. Brisbane: Australian Academic Press, pp. 290-297.

Tejada, J. (2006). El Practicum por competencias: implicaciones metodológico-organizativas y evaluativas, *Bordón*, 58 (3), 121-139.

Tejada, J. (2012). Alternancia de contextos para la adquisición de competencias profesionales en escenarios complementarios de educación superior: Marco y estrategia. *Educación XX1*. 15 (2), 17-40.

Torrado, M. (2004). Estudio por encuesta, en Bisquerra (coord.) *Metodología de la investigación educativa* (pp 231-257). Barcelona: La Muralla.

Tosh, D., Light, T. P., Fleming, K., & Haywood, J. (2005). Engagement with electronic portfolios: Challenges from the student perspective. *Canadian Journal of Learning and Technology*, 31(3). Recuperado el 4 de noviembre de 2014 de: <http://www.cjlt.ca/index.php/cjlt/article/viewArticle/97/91>

Ventura, J. (2005). *El Pràcticum en los estudios pedagógicos y la inserción laboral*. Tesis doctoral Universidad de Barcelona

Vilà, R. i Aneas, A. (2013) Los Seminarios de Práctica Reflexiva en el Prácticum de Pedagogía de la Universidad de Barcelona, *Bordón*, Vol. 65, Nº 3, 165-181.

Vilà, R., Aneas, A. i Rajadell, N. (2015) La evaluación de competencias del alumnado en las Prácticas Externas. / *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. En prensa

Vilà, R.; Burguet, M.; Aneas, A.; Rajadell, N.; Noguera, E. i Millan-Guash, D. (2014) El Pràcticum al grau de

Pedagogia de la Universitat de Barcelona: el mapa de la professió, la pràctica simulada i la immersió en una organització. REIRE Revista d'Innovació i Recerca en Educació, Vol. 7 (1), 93-112.

Vilà, R; Aneas, A; Burguet, M; Millán, D; Noguera, E. y Rajadell, N. (2012) *Guia Pràctiques Externes del Grau de Pedagogia UB per a les organitzacions*. Depósito digital de la UB: <http://hdl.handle.net/2445/32365>

Wetzel, K. & Strudler, N. (2006). Costs and benefits of electronic portfolios in teacher education: Student voices. *Journal of Computing in Teacher Education*, 22(3), 69-78.

Zabala, A; Arnau, L. (2007). *Cómo aprender y enseñar competencias: 11 ideas claves*. Editorial Graó. Barcelona

Zabalza, M. A. (1998b). "El prácticum y las prácticas en empresas en la formación. Universitaria", en M. A. Zabalza y L. Iglesias (Eds.). *V Symposium Internacional sobre el Prácticum. Innovaciones en el Prácticum* (pp.1-38). Poio (Pontevedra): Universidad de Vigo, Universidad de Santiago de Compostela.

Zabalza, M. A. (2006). El Practicum en la carrera de Pedagogía, *Jornadas sobre el futuro grado de Pedagogía*, Barcelona, 2 y 3 de junio.

Zabalza, M.A. (2011) El Prácticum en la formación universitaria: Estado de la cuestión, *Revista de Educación*, 354, 21-43.

Zabalza, M.A. y Pérez Adolfo (coord.) (2013). Alejando las paralelas y acrecentando las perpendiculares. Experiencias a partir del practicum en la UB. *XII Symposium Internacional sobre el practicum y las prácticas en empresas en la formación universitaria*, Poio, Actas.

Zubizarreta, J. (2009). *The learning portfolio: Reflective practice for improving student learning*. London: John Wiley & Sons.